Or. Fun.
271/21

Ox. fun. 271/21 in 4°

Schriftmatige
VERKLARING
over de woorden des Apostels Pauli
HEB. XIII: VS. 7, 8.
Aan de Gemeinte van Amsterdam
Voorgesteld en toegepast
door
HIERONYMUS SIMONS van ALPHEN,
Bedienaar des Goddelijken Woords aldaar.
By GELEGENTHEID
van het
Salig, dog voor de Gemeinte smertlijk overlijden van haren getrouwen Herder en Leeraar,
d'Eerwaarde, Godzalige, Doorgeleerde
D. GUILIELMUS ANSLAAR.
In den HEERE ontslapen den 14^den^. *July* 1694.

t'AMSTERDAM,
By GERARDUS BORSTIUS, Boekverkoper aan den Dam op de hoek van de Nieuwendijk. 1694.

Schriftuurlijke
VERKLARINGE

over de woorden des Apostels Pauli,

Uytgegeven volgens Kerken-ordre.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

OPDRAGT

aan de

Eerbare, Geloov- en deugtrijke Juffrouw'

Juffr. SARA CORSELLIS.

Bedroefde weduwe van

Den Eerwaarden Godzaligen en Hooggeleerden Heere

GUILIELMUS ANSLAAR.

MEJUFFROUW.

DE reede, waarom ik de vryheid neeme om deese geringe bladeren aan U E. op te dragen, is niet verre te soeken. Behalven dat Gy geweest zijt de seer geliefde huysvrouwe des in den Heere ontslapenen, tot wiens gedachtenis deselve worden uytgegeeven; alderbest bewust van de waarheid van al 't geene in deselve van sijn E. word getuygd: soo is 't U E. ook die de meeste kennisse heeft van de verpligting die ik aan den selven hadde. Het was dan betamelijk, dat ik dit bewijs van de erkenteniss', die ik aan Uw' dierbare Echt-

genoot ſchuldig was, aan U E. als daar toe naaſtgerechtigd, toe-eygende.

Weshalven mijn gedienſtig verſoek is, dat het U E. gelieve deeſe onaanſienlijke gifte aan te neemen als een teeken van de dankbaarheid mijnes gemoeds, en van de hooge achting die ik voor U E. hebbe.

De God van alle vertrooſtinge, vertrooſte en verſterke U in allen goeden woorde ende werke, om niet bedroeft te zijn, gelijk de geene die geen hoope en hebben; Hy doe U deeſe ſlag van ſijne vaderlijke hand met lijdſaamheid verdragen, de voetſtappen van geloove en deugd van Uw gelievde wederhelft volſtandig naawandelen; Hy kroone U in dit leeven met ſijne goedgunſtigheid als met eene rondaſſe, en geeve U ter beſtemder tijd deſelve zalige uytkomſte.

Dit wenſcht van herte

U E. verpligte en bereydwillige Dienaar in Chriſto.

H. S. van ALPHEN.

VOOR-

VOORREEDE.

Beſcheyden en Godvruchte Leezer.

DE woorden Pauli Heb. xiii: 7, 8. aan deeſe gemeynte verklaard en toegepaſt hebbende, by gelegentheid van het Salig affterven, van mijnen Eerwaarden en hooggeagte Vader en Medearbeider in Chriſto, D. Guilielmus Anſlaar; ben ik van verſcheidene liefhebbers van den overleedenen ernſtig en meermaals vermaand en aangeſogt, om deeſe verhandeling, tot desſelvs gedagtenis, door den druk gemeen te maken. Daar in hebb' ik eyndelijk bewilligd; te meer dewijl de verhandelde woorden het ſelve ſcheenen aan te raden, belaſtende dat de gemeynte harer Voorgangeren gedenke. Op dat dan ook deeſes in God ruſtenden voorganger gedacht worde, worden deeſe bladeren uytgegeeven; in hoope dat gy, Godvrugte leezer, daar door opgewekt ſult worden om ſijn geloove naa te volgen; en alſoo bewrogt, om te verwachten en te erlangen de ſelve ſalige uytkomſte: ten eynde Chriſtus Jeſus ook in u verheerlijkt en wonderbaar worde. Geen ander oogmerk is daar in beoogd.

Leeſtſe dan, ſoo 't Uluſt, tot dit eynde, afleggende alle vuyligheid en overvloed van boosheid.

Tot Voorberigt gelieft te weten, dat ik deeſe twee verſſen in twee Predicatien der gemeynte hebbe voorgeſteld; van welker laatſte de inleyding en toeëygening afgelaten is, op dat de verklaring der beyde verſ-

ſen onmiddelijk op malkanderen volge, en de toeëygening niet te lang worden ſoude: Waarom ook verſcheidene plichten en nuttigheden maar met de vinger aangeroerd of voorbygegaan zijn, die ik uwer eygener betrachtinge overlate. Veele beletſelen hebben veroorſaakt, dat deeſe verhandeling niet eerder het ligt heeft geſien; te meer, nademaal ik, eer dat ikſe predikte, alleen eenige korte aanteekeningen mijner gedagten, opgeſteld hadde; welke ik eerſt hebbe begonnen ſchriftelijk uyt te breyden, wanneer het aanhouden van veele my beweegde om deſelve in druk uit te geeven: waar van daan ook hier of daar, buyten twijffel, het een of het ander is bygekomen, of agtergelaten of veranderd; hoewel ik, ſoo veel mogelijk was en mijne geheugenis my toedroeg, deſelve ſaken en ordre gehouden hebbe in 't ſchrijven als in 't prediken; alleen ben minder bekommerd geweeſt, om niet te lang te zijn, in de ſchriftelijke, dan in de mondelinge uytbreydinge, ſijnde deeſe aan een ſeekere tijd gebonden.

Het geene ik van den overleedenen melde, ſegg' ik met veel verſeekertheid; ten deele uyt de gemeenſame ommegang, (die ik van den aanvang mijner ſtudien tot deeſe droevige dood met ſijn E. gehad hebbe) ten deele uyt klare bewijſen; alles naa mijn beſte weeten, niets uyt vleyereye, getuygende: Het goede, dat de Heere in Hem gelegd hadde, word u voorgehouden, op dat gy neevens my tot navolging moogt aangeſett worden. Gebruykt onſen arbeid, en betragt altijd de waarheid in de lievde.

Vaart wel.

Op de

NAGEDAGTENIS

Van den

Eerwaarden, Godfaligen, Hooggeleerden, nu zaligen Heer,

GUILIELMUS ANSLAAR,

door den

Eerwaarden, Hooggeleerden, Godfaligen Heer

HIERONYMUS SIMON van ALPHEN,

Des Overledens waardig Amptgenoot:

Aan het ligt gegeeven, in een bondige Kerkreden

over

HEB. XIII: 7, 8.

WIe luft en konft had om te klagen
Vond onlangs aan den Yftroom ftof,
Terwijl Gods roê met fnerpe flagen
Het Chriftenvolk in 't herte trof,
Wen 't dood-fweerd haaft ter neder velde,
Een van Gods allertrouwfte Helden.

Den onvermoeiden ANSELAAR,
Een Hemeltolk van foo veel gaven,
Wiens tong voor d'hongerige fchaar
Van Manna droop, om haar te laven:
Die als een helderfchijnend ligt
Door leer en voorbeeld had geftigt.

Wiens luſt was Gods verborgen waarheid
Te ſchouwen in haar regte glans,
Vond ſig met luiſterrijke klaarheid
Omſtraald, en tot des hemels trans
Gevoerd, ſoo vaak men ſijne woorden,
Ter Preekſtoel af met aandagt hoorde.

Wie ſag ooit meerder nedrigheid,
Gepaard met ſchatten van geleerdheid,
Wie ooit voorſigtiger beleid,
Vervreemd van ſchijn ſelfs van verkeerdheid?
Gods vreeſe was ſijn doel en ſchat,
Die Hy bejaagde en bezat.

„ Hoe zijt ge dogh ſoo haaſt geſcheiden,
„ En in een uur als weggerukt,
„ Man Gods! en ſtort uw kerk in lijden,
„ Die u vaſt naſnikt, ſeer bedrukt:
„ O Vader! gaat ge van ons henen?
„ En is uw ligt ſoo vroeg verdwenen?

Den $\frac{1e}{2o}$ Junii heeft de Hr. Anſlaar tot Arnhem gepredikt Rom. viii: 10.

„ Moeſt gy op Arnhems Predikſtoel
„ Een voorſpel van dit lot doen horen,
„ Terwijl gy ſpraakt met veel gevoel
„ Van 't ſterven van Gods uytverkoren?
„ Dus, ſegt men, doet de Eed'le Zwaan
„ Vaak van te voor ſijn dood verſtaan.

Des Sondags voor ſijn dood begonnen de verhandeling van den Brief aan de Galateren.

„ Had u den Hemel willen geven
„ Uw even-opgeſtelde taak,
„ Nog voor uw ſterflot af te weeven
„ Wat was 't een wenſchelijke zaak!
„ Nu ziet men dat den menſch mag mikken,
„ Dogh dat den Hemel het moet ſchikken.

Maar

Maar , wie durft tegen d'heil'ge wil
Des Opperhemelgods ſig keeren ?
't Is beſt Gods volk ſig houwde ſtil ,
En ruſte in 't raadbeſluit des Heeren.
Denk egter ſteeds aan ANSELAAR,
Volg ſijn geloov en voorbeeld naar.

Aanſchouw de uitkomſt van ſijn wandel,
Terwijl Hy ten genadenloon ,
Voor ſijn getrouwen dienſt en handel ,
Wegdraagt een onverwelkb're kroon:
Hy zegepraalt nu in den Hemel,
Verheven boven 't aardſch gewemel.

Dit drukte U levend op 't gemoed
Door kragt van ſaken en van woorden
VAN ALPHENS *tong , wiens veder doet*
Herleſen , 't geen gy gretig hoorde.
Sla op dees bladen uw gezigt ,
En lees zijn *lot en* uwen *pligt.*

Man Gods , die onder d'Amſtelaren
Met ſoo veel roem en vrugt verkeerd ,
Die verr' voorby ſtreeft uwe jaren ,
In Bibelwijsheid doorgeleerd ,
Wiens geeſt beſit een reeks van ſchatten ,
Die 't vleeſlijk oog niet kan bevatten.

Hoe dier hebt g' uw Gemeent verpligt ,
Met Gods Gezant te doen gedenken
Door mond en pen. God wil uw ligt
Een reeks van jaren aan haar ſchenken :
Tot dat gy een ontelbre ſchaar
Rukt uit den dood en helſch gevaar.

Dit

Dit eerſte proefſtuk van uw veder
Met ſoo veel nettigheid en kragt
Doet ons maar hunkeren, om weder
Wat meer te ſien aan 't ligt gebragt.
De luſt, daar dit meê word outfangen,
Moet u tot nog wat grooters prangen.

Vaar voort, ſtigt ons en uw Gemeent,
Bouw op den grond van Jeſu waarheid
Gouwd, Silver, koſtelijk geſteent;
En ſtel het duiſtere in ſijn klaarheid:
Sluit op 't verborgen Kabinet
Van Moſis en van Chriſti wet.

Blaas op de ſilvere trompetten,
En wijs het geeſtlijk Iſr'el aan,
Hoe hare reyſe voort te ſetten
Door de woeſtijn na Kanaän.
Leer Neêrlands volk der tijden teekenen
Op vaſte gronden na te reekenen.

Jehova ſend ſijn ſegen neêr
Om al uw plantwerk te beſproejen,
Dat tot uw vreugd en Godes eer
Zijn kerk in wijſe Godvrugt bloeje.
Verwagt dan namaals tot uw lot
Eens trouwen Dienaars loon by God.

J. D'OUTREIN,
Dienaar des Euang. tot Arnhem.

Op

Op de

PREDICATIE

van de

Godvrugtige en welgeleerde Heer

Do. HIERONYMUS van ALPHEN.

over HEBR. XIII: v. 7 en 8.

Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben: ende volgt haar geloove na, aanschouwende de uytkomste harer wandelinge.
Jesus Christus is gisteren ende heden deselve ende in der eeuwigheid.

Toegepast op het afsterven van de Godtzalige en Hooggeleerde Heer

Do. GUILIELMUS ANSLAAR.

Vergelyck

(1) Luc: 13: 23. 24. Math: 10: 28

Wien (1) de endelooze vreugd of smarte
Van ziel en lichchaam gaat ter harte,
Zie (2) toe, of hy wel oyt betrad
Het (3) onbedrieglijk Hemelpad:

(2) Eph: 5: 15. 1 Tim. 4: 15. 16. Philip. 1: 27. 28.

(3) Math: 7: 13. 14. Hebr. 12: 1. 2.

Want als de loop-baan eens geronnen,
En 's levens draad is afgesponnen,
Hoe (4) bang de ziel verlegen staat,
Dan (5) is berouw en leet te laat.

(4) Math: 25: 10. 11. 12.

(5) Hebr. 12: 16. 17. Luc. 16. 22. 26 Luc. 13. 25. Math. 25: 13.

Gy die dan 't spoor hebt mis getreeden,
En u op (6) deugd of kerke-zeeden,
Of (7) erf-leer hebt in slaap gewiegt,
(Waar door de mensch zich vaak bedriegt, (8)

(6) Math: 15: 9. 5: 20. Col: 2: 2

(7) Luc. 13: 26. 27. 28.

(8) Gal: 6: 3.

En

(1) Luc: 13: 2-3. Heb. 2: 2. 3.
(2) Matth: 16: 26. 27.
(3) Openb: 18: 7. 24.
(4) Joan: 16: 1. 2. 3.
(5) 1. Kon: 18: 21-24. 26. 27. 28
(6) Jon: 1: 5. Jes. 66: 3. Micha: 4: 5.
(7) Luc: 13: 25-28.
(8) Matth: 15: 7. 8. 2 Tim: 3: 5.
(9) Matth: 7: 22. 23.
(10) Matth: 11: 21-24. 12: 41. 42.
(11) 1 get Jes: 7: 4.
(12) Predik: 4: 17. — Matth: 13: 20. 21.
(13) 2. Tim: 3: 4.
(14) Matth: 7: 21.
(15) 1 Cor. 11: 28. 29. 2. Cor: 13: 5. 2. Tim: 2: 15.
(16) 1 get: 2 om: 2: 17-23.
(17) Openb: 3: 15. 16. 17. Jac: 2: 14-17. 26.
(18) 2. Petr: 2: 3-9.
(19) Luc: 12: 47. — Matth: 7: 21.
(20) Col: 1: 10-13. Eph: 1: 7. 12.

(1)
En gy onagtſaam gingt verlooren)(2)
Ach waart gy nimmermeer gebooren!
Dus trêen geruſt(3) naar 't hoogſte goed,
Die zich nu baân in 't broeder bloed,

(4)
Ook Joden, Turken, en Barbaaren,
En 's duyvels blinde martelaren(5):
Elck waant hy kreeg(6) van God beſcheyd,
Dat hem zijn wegh naar boven leyd:

Het klaar gezigt van Hel, en Klager,
Het vuur, 't geween, de worm, de knager,
D'onſterfelijkheids naare ſchrik(7)
Ziet ge eerſt naa 't uytterſte ogenblik:

En uw bedrijf, door beter zeden,
Die Godt maar hebt in ſchijn(8) beleden,
En ſlegs een Chriſten waart genaamt(9),
Van Heydenen beſchimpt, beſchaamt(10).

Wat roemde gy op 's Heeren Tempel(11)?
En ſtiet(12) uw voet aan Zions drempel;
Wat riept(13) gy reukeloos(14), O Heer!
Op onbeproefde(15) Vader-leer:

Dog gy(16), die nu in meerder klaarheid
Beſchouwt Gods huys beſtier en waarheid,
Op Urim en Orakel ſtout,
En zijt nogtans nogh heet nogh kout(17):

Zijt gy den Hemel(18) meent gy, nader?
Gy, die de wille(19) van den Vader
Niet doet, nogh leeft na zijne leer,
Ter eere(20) van den Opperheer;

Te

Te zien het een, te doen het ander,
Ten berge Zions met malkander
Steeds op te ſtreven, is het ſpoor
Naar 't hooge, en zaal'ge Hemel-koor.

Daar ziet gy klaar uyt open bladeren
Hoe 't Vrouwe zaat, de hoop der Vaderen,
Naar 't hooge raadsbeſluyt, volbragt,
Aan Abrams laate nageſlagt:

Daar, 't gantſch Orakelboek ontſluyten,
Van binnen leesbaar, en van buyten,
Daar leert gy hoe gy wert bekeert,
Daar word gy ſelf van God geleert,

Daar ziet gy nevel, droom, nochlogen,
Maar Chriſtus als met eygen oogen,
En grijpt dien grooten Voorſpraak aan,
En derft met hem naar 't Oordeel gaan;

Daar kunt gy noyt den heirbaan miſſen,
Gods Geeſt verzekert uw' gewiſſen,
Daar ziet gy 't ongenaakbre licht,
Met ongedekten aangezigt:

Al wat gy hoort is Euangely,
Schoon 't Kruys hout, en vertrapte lely
Voor bakens ſtrecken van het pad
Naar Zions Koninckliike ſtad.

Zijt gy belaſt, vermoeyt, verlegen,
Daar vind gy Hermons dauw en zegen;
Daar krijgt gy trouw en zegel-ring
En werd op aarde een Hemeling;

Gy

(1) Joan: 13: 17. Ja
Col: 1: 9. 10. Ma
19.
(2) Ps. 133. 1. 2. 3. Jes.
Philip: 1: 27. 28
(3) Hebr: 12: 18–24
(4) Jes: 29: 18. vgl.
(5) 1 Petr: 1: 10. 11. 12
(6) Gen: 3: 15.
(7) Luc: 1: 54. 55. Ro
(8) 2 Cor: 3: 12. 13.
(9) Openb: 5: 1–7.
(10) Tit: 2: 11–14.
(11) Joan: 6: 44. 45
8–11. 10: 16.
(12) 2. Petr: 1: 16. 17.
(13) – v. 18–21. 1 Jo
Gal: 3: 1.
(14) vgl. Gen: 32:
Hebr: 11: 13. 14.
2: 26–29. 15: 17–
23: 42. 43.
(15) 2 Cor: 5: 10. R
34. Matth: 25
(16) 2 Petr. 1: 10. 11
19–23.
(17) Rom: 8: 16. 2. C
Eph: 1: 13. 14. 4
(18) 2 Cor: 3: 18.
(19) Jes: 61: 1. 2. 3. Lu
Eph: 2: 17. 18.
(20) Luc: 9: 22–26.
29. 30.
(21) Hoogl: 2: 1.
(22) Actor: 14: 22.
(23) Matth: 11: 28.
3.
(24) vg: Luc: 15: 22
19. 2 Cor: 1: 21.
13. 14.
(25) 1. Petr: 1: 3–9. Rom: 8: 24 Eph: 2: 11–19.

Vg. Luc: 18: 13.

Marc: 16: 17. Hand. 2: 4.
Openb: 5: 11. 12.
2 Cor: 7: 9. 10. 11. – Vg. Hand.
5: 30.
1 Petr. 1: 18. 19.
Matth: 4: 16. 17. 2 Petr:
1. 17. 18. 19. Rom: 13: 11.
Hoogl: 8: 6. 7.
Rom: 8: 18 – 23.
2 Tim: 4: 5. 6. 7. 8. 1 Cor:
9: 24 – 27. Philip: 3: 12.
13. 14.
2 Petr: 1: 11.
Philip: 1: 20.
Rom: 7: 22. 23. 24.
8: 23.
Luc: 14: 26. 27. Pil: 1: 21.
Gal: 6: 14.
Philip: 1: 23. Eph: 5: 30.
Col: 1: 19. 20. Philip. 3:
8 – 11.
Rom: 8: 24. Philip: 3:
20.
1 Cor: 13: 9. 12.
Eph: 2: 18. 19
Hoogl: 1: 4. Joan: 12: 32.
Gal: 1: 4. Col: 1: 12. 13.
Hoogl: 8: 6. 7. Matth: 26:
35.
Rom: 8: 35 – 39
Luc: 14: 26.
Matth: 10: 37.
Gal: 6: 16.

Gy, die niet derft(1) voor God verſchijnen,
Daar leert gy taal(2) der Zeraphynen,
En roepen, ach! wat moet ik doen(3)!
Voor 't onwaarderelijck rantzoen(4);

Dat Jeſus met ſijn bloed betaalde,
Wiens glans(5) mijn ziele bet beſtraalde,
Dan immermeer zijn morgezon,
Den ſchaduwrijken Libanon;

Waar zal mijn wederliefde(6) palen?
Wanneer? Wanneer(7)? zal ik behalen
Dien opgehangen kroon(8) en prijs
Ten ingangh(9) van zijn paradijs?

Ik breek(10), in hoopen en verlangen,
Schoon 't laſtig vleeſch(11) my aan blijft hangen,
Door vleeſch(12), en kruys, en waerelt heen,
Tot dat ik eens met hem werd' een(13).

Dus treedmen(14) op de waerelt-kimmen,
Dus leerd men 't ſtarre-dak beklimmen;
En verre boven Son en Maan
Tot Zions feeſten opwaarts gaan.

Daar ziet men (ſchoon in ſchemeringen)(15)
Het voorland(16) van de Hemelingen,
Dan ziet men Goddelijker hand(17),
Dan voeltmen Goddelijker brand(18):

Geen hoogte of diepte kan dan hinderen(19),
Dan ſtaptmen over vrouw en kinderen(20),
Dan ſtopt men ſelfs voor ouders(21) 't oor,
Dus treed men op het Hemelſpoor(22);

Geen

Geen ſchielijk ſterf-uur doed ons beven, (1)
Dus ſtaptmen ſtrax in 't ander leven, (2)
Dus ſchudmen 's lichchaams dekkleed af, (3)
Dus overheertmen hel en graf. (4)

Wien 't luſt met Zions Feeſtelingen, (5)
Zijn grafnaald dus voorby te dringen, (6)
Oog' Gods gezanten naa, en vaar
Ten wolken door, met ANSELAAR, (7) (8) (9)

Door 't ſchoon lazuur, en wijde klove; (10)
En zie, hoe de uytkomſt van 't Gelove, (11)
('t Bewijs van 't geen men hier niet ziet) (12)
Aldaar den LEYDSMAN noyt ontſchiet. (13)

Hy hoor' die wolk van oog-getuygen, (14)
Die haar gekroonde kruynen buygen, (15)
Van lofgezangen nimmer moe,
Hem roepen uyt den hemel toe:

De vier en twintig Ouderlingen, (16)
Tien duyzenden van Engle-kringen, (17)
Verdubbelt duyzend-duyzend maal,
Hem nodigen ten zegepraal:

Hy ſtaroog' op de Hoftrawanten, (18)
Die de Amſtel zagh als boetgezanten,
Hoe blinkt dat ſtar-licht ons daar voor, (19)
Op dit vergoode helde-ſpoor? (20)

Het ſpoor dat VISSCHER heeft betreden,
Die HENOCH in de Chriſte-zeeden,
En nu (ô Amſtels jammer-jaar!) (21)
Die klare leydſtar ANSELAAR. (22)

O Vader!

(1) Luc: 20: 40—
25: 13—23.
(2) Pred: 12: 1—8. L
43.
(3) 2 Cor: 5: 1—4.
(4) 1 Cor: 15: 54—
(5) Math: 25: 1—
(6) Openb: 19: 7.
(7) Heb: 13. 7. 8.
(8) Eph: 2: 4. 5. 6
(9) Heb: 6: 10. 11.
(10) vg Luc: 16: 2
(11) Heb: 13: 7.
(12) — 11: 1.
(13) 1 Pet: 1: 7. 8.
12: 2.
(14) Heb: 12: 1.
(15) Openb: 4: 9. 1
(16) Openb: 5: 8.
(17) — V: 11. 12.
(18) 2 Cor: 5: 2
(19) Dan: 12: 3.
(20) Eph: 20: 20.
(21) Jes: 57: 1.
(22) Spreu: 4: 18

(1) vg: 2 Kon: 2: 12.
(2) vg: Ps. 133: 1. 2.
Dan: 12: 3.
(3) Marc: 13: 25. Vgel Jud: v 13–25. Phil: 3: 18–20
(4) Hebr: 6: 10.
(5) 1 Cor: 15: 41. 42. Matth: 13: 43.
(6) Hebr: 13: 7.
(7) — 12: 2. 1 Cor: 11: 1
(8) Vgel: Jac: 3: 11–18.
(9) 2 Tim: 2: 24: 25.
(10) Rom: 12: 9. 10.
(11) — 16.
(12) vg: Spred. 12: 1.
(13) 2 Tim. 2: 23. vg: 1 Cor: 1: 10. Rom: 15. 5. 6. 7.
(14) Philip: 2: 1–8. 1 Petr: 3: 8–18. Philip: 3: 16. v 17. 18. 2 Cor: 5: 20.
(15) vg: Matth: 12: 50.
(16) Philip: 3: 7–11. Matth: 25: 34–40. 2 Cor: 2: v. —
(17) Gal: 6: 7–10.
(18) vg Hoogl. 4: 1.
(19) vg: Hoogl: 8: 7.
(20) .
21 vg. Num: 24: 13. 14.

(1)
Maar, Vader! Vader! Ifrêls Wagen!
O zijne (2) Ruyters! VANDER HAGEN!
Tweelingen, SOMER en BODAAN!
Daar Tyndârs (3) Soons voor onder gaan:

O all' gy Amftels Tempelwagten,
Gy Jacobs voor en nageflagten:
En gy (4), ô zalige ANSELAAR!
Die uytblinkt (5) by die Ridder-fchaar!

Wie leert ons op uw (6) *Vytkomft* oogen,
In 't hooge rijx-hof opgetoogen, (7)
En langs het fpoor van de Opperheer,
Uw *wandel*, uw *geloove*, en *leer*!

Uw reynen en opregte (8) wandel,
Uw vrindelijke en vroomen handel,
Uw liefde (10), en nederige (11) geeft,
Waar in g'uw' Schepper hebt gevreeft (12):

Erfvyand van de Kerck-krakkeelen (13),
Die Jefus rok en rijck verdeelen,
Eenvoudige naar-yveraar (14),
Van Chriftus eerfte Broederfchaar (15).

O Vrind! die om geen ander (16) voordeel,
Dan 't zalig welkom in Gods oordeel,
Met yders kruys en druk begaan,
Aan yder een hebt (17) welgedaan:

Gy die met fuyvre duyven-oogen (18),
Door gunft nog ongunft (19) omgetoogen,
U Heer alleen naar de (20) oogen zaagt,
Zijn (21) mond alleen hebt raad gevraagt,

Dus

Dus deed wel eer haar kuyſche ſtraalen
Recht op de Bondkiſt nederdaalen,
Het heylig Cherubijnendom (1);
De Bruyd, op Zions Bruydegom (2);

Dus zag (3) op Richter, Vorſt, nog Koning
Jehovah vragende in zijn woning,
Aärons Groote Tempelier,
Maar enkel op 't Orakel-vier.

Wat dood-verw kan een Heylig maalen (4),
Wat plaatſtmen die in Kerkkoraalen,
En zet-, en hult, en ſchikt die op,
O oneer! als een kinder-pop?

Uw' heugchenis eyſcht ziel-gewelven (5),
Waar in wy ſteeds uw pronckbeeld delven (6).
De Rijskens, met u zorg en hand,
Op Zions Berg alom geplant (7),

Gegroeyt tot Ceders en Cipreſſen (8),
En balken voor de Tempelbreſſen (9),
Doen rieken (10), o Bezaleël (11)!
Uw wijze en trouwe Huys-beſtel:

De traanen van de vlugtelingen (12),
Die wijd en zijd uw' hulp ontvingen,
Zijn paarlen (13) tot uw hoofdcieraad,
En ſpiegels daar uw beeld in ſtaat:

Hoe zal de Paltz met naare galmen,
Uw' uytvaart op verzengde halmen,
En Sevenbergen t'ende raat (14),
Beſchreijen? hunnen toeverlaat!

(1) Exod: 25: 20.
(2) vg. Hoogl: 4: 1. 9.
(3) Maimonides.
(4) verg: Jes: 44: 12–20.
(5) Heb: 13: 7.
(6) vg: 1 Petr: 1: 13. 14. 15.
(7) vg: 1 Cor: 3: 6. 7. 8
(8) Hoogl: 1: 17.
(9) Eph: 2: 20. 21. 22. Jes: 61: 3.
(10) 2 Cor: 2: 14. 15.
(11) vg. 1 Cor: 3: 9. 10.
(12) vg: Rom: 12: 13. 2 Petr: 1: 5
(13) Heb: 6: 10. Math: 25
34–40
(14) vg 2 Cor: 11: 28–31.

***

Hoe

(1) Hoe zie ik Moſes Tolk, bekreeten
By 't heylig Grondboeck neer gezeeten,
Onzeker waar hy ſchuylplaats vind,
By weynigen zoo dier bezint;

(2) Terwijl gy bezig in gebeden
En Godsdienſt, zijt voor God getreeden,
Op and're Raad'ren ons ontvlugt,
Naar beter Wijk en ruymer Lugt;

En wy u Rijcxkroon daar zien vlegten,
En u een ander Eerbeeld regten,
Dat noyt verdwijne uyt ons gezigt,
By 't ontoegankelijke ligt.

(7) Van ALPHEN! een der dankb're telgen,
Heb dank: (al zou 't de Nijd zich belgen)
Die langs *zijn wandel, leer en lof*,
Ons opvoert naar het Englen Hof:

(8) Die uwen Vader doed herleven,
En ons, in u, zijn beeld zult geven,
Gelijk een nieuwe Hemelgift,
Door eygen *wandel, leer en Schrift.*

(10) Dus gaan de ZONNEN nimmer onder;
Dus werden wy het groote wonder
Van 't *helder Dag-licht* haaſt gewaar;
O Jongeling van honderd jaar!

R: STAPEL.

TER

(1)
(2) Eph: 6: 18.
(3) 1 Cor: 15: 58.
(4) Luc: 12: 43. 44.
(5) 2 Cor: 5. 1.
(6) 1 Cor: 15: 49. Philip. 3: 21.
(7) vg: Col: 2: 7.
(8) vg. Philip: 2: 20–22.
(9) Col: 2: 6.
(10) Matth: 13: 43.
(11) Jes: 30: 26.
(12) Jes: 65: 20.

TER GEDAGTENIS
van den
Godzaligen en Welgeleerden Heer,
GUILIELMUS ANSLAAR.

Getrouw Bedienaar des H. Euangeliums tot Amſterdam,

In den HEERE ontſlapen tot Velſen,
op den 14 July 1694.

WIe heeft'er luſt aan Zions vreede?
Wie gaat haar bloei en breuk aan 't hert?
Die 't aan de ziel geen weedom deede?
En gaf een noemelooſe ſmert,

Als 't vlug gerugt ons eerſt vertelde,
Die ſlag ſoo onverwagt als ſwaar,
Hoe ſnel de dood tot Velſen velde,
Dien grooten Leeraar ANSELAAR?

Men kon de ſchrik in 't aanſigt leeſen,
Ook zelv' van 't aldervaſt gemoet,
Dat voor drie daagen 't minſaam weeſen
Noch op den Preekſtoel had ontmoet:

Daar hy begon den Brief t'ontvouwen
Die Paulus *na* Galaten *zond,*
Om ons daar door meer op te bouwen;
En laas! daar ſluit die wijſe mond,

De laatſte der drie Zeeuwſe Helden,
Die God aan 't Amſtel-Zion ſchonk,
En t'zamen op haar muuren ſtelde:
Daar daalt die zon! daar valt die pronk!

Die Stuur- en Leidsman, zoo ervaren
In Kerksbelang: die met ſijn ligt
Het alles wiſt te evenaaren,
Wat, en hoe 't nuttigſt was verrigt.

Zoo vreed- en min-zaam in ſijn ſpreeken:
Den raad- en hulpeloos ten ſtut:
Soo wijs, ſoo net, ſoo klaar in 't preeken:
En dus den wijs en onwijs nut;

Die voorging met gewiſſe treeden,
Ten voorbeeld van geloof en deugd,
Dien roept God ſchielijk van beneeden
Ter ruſt' in ſijnes Heeren vreugt:

Dies heffen wy het oog na boven,
En zijn in 's Heeren ſchikking ſtil;
Wy ſterken 't herte in geloove,
En ruſten in ſijn wijſe wil.

Heer Jeſus Chriſtus, die ſoo heden,
Ook giſt'ren waart, en die altijd
In aller eeuwen eeuwigheden,
Uw Erf ten heil, deſelve zijt.

Hem die uw hand in plaats doet komen,
Verrijk uw Geeſt ſo openbaar,
Dat elk in blijdſchap opgenoomen,
Uytgalm, men miſt geen ANSELAAR.

Op het uitgeeven deſer

PREDICATIE,

Ter gedagtenis van den voorgemelten ſalig Overleeden

D. GUILIELMUS ANSLAAR.

SO vloeyt den zegen noch van 't heilſaam levens woord,
Als ſy die 't ſpraken ſelv' met ons niet meer verkeeren,
Wanneer men naa 't berigt van Heer VAN ALPHEN hoort:
Dus blijſt haar Naam, en woord, by ons bewaart in eere.

Hy ſprak uit Pauli mond, wanneer wy door den rouw
Der onverwachte dood, als ſtemm'loos neder zaaten;
Gedenk uw Voorgang'ren, volg haar geloov'; aanſchouw
De uitkomſt van haar loop; gy moogt u dan verlaaten.

Op Jeſu vaſte trouw, die aan den Bondgenoot,
Door al de Eeuwen heen het ſelfde lot ſal geven.
Loop maar met lijdſaamheid, en vrees geen tegenſtoot,
Het einde van 't Geloof is 't zalig Gode-leven.

Dat woord was waard gedrukt in 't diepſte van 't gemoed:
Dies is het ons geluk, dat wy nu met ons' oogen,
't Geen doe maar wierd gehoord, nog veelmaal leeſen mogen:
So word de grage ziel op nieu daar mee gevoed.

Was dit een Eerſteling! mogt men ſig van uw pen
Op deeſe voorproef nog een grooter Oogſt beloven!
(O wijs' Apollos! dat u elk daar voor erken!)
Wy ſamelden 't als Man, en hieven 't hert na boven.

N. van LEEUWAARDEN.

Drukfeilen te verbeeteren.

In de Voorreede: lin. 16. lees *Voorgangers*, voor *Voorganger*.
Pag. 5. lin. 5. in 't begin. doe uyt: *Ve*,
Pag. 9. lin. 20 en 21. lees *een jong Voorganger*, voor *een Voorganger*.
Pag. 17. lin. 1. lees *Saligheid* voor *ligheid*.
Pag. 23. aan 't eynde, en 24. aan 't begin lees: *Ook tot een vorbeeld ſtrekken*, voor *die ook een voorbeeld is*.
Pag. 30. lin. 20. in marg. lees *Dan. IX.* voor *Dan. XI.*
Soo veel als 'er noch mochten overgebleeven zijn, die worden aan de beſcheidenheid des Leezers gelaten.

ONTWERP van den inhoud

I. *De Inleyding.* (§. 1 – 15.)

A. *Vertoond* de nuttigheid van goede voorbeelden onder de Leeraaren; welke daarom de Schrift tot navolging voorsteld; (§. 1-9.)

B. *Word gepast* op dit ons bysonder oogmerk (§. 9 – 15.)

II. De t'*Samenhang* der woorden des Textes met de voorgaande, en derselver oogmerk word aangeweesen. (§. 15 – 25.)

III. De stoffe, die te verhandelen is, *verdeeld* zijnde (§. 25.) volgt

IV. *De Verklaring.* (§. 26 – 147.)

A. De woorden *op haar selve* worden ingesien §. 26 – 146. Hier vinden wy

I. *Een vermaning* vs. 7. *voorgesteld*, (dewelke verklaard word §. 26 – 98.) deese is tweeledig.

A. *Gedenkt uwer voorgangeren die u het woord Gods gesprooken hebben.* (Waarvan gehandeld word §. 26-70.) Hier komt in aanmerkinge:

a. *Het voorwerp.* (voorgesteld §. 26 – 60.) Dit word

a. *Genoemd: Uwe Voorgangeren.* invoegen hy spreekt van

1. *Voorgangeren.* (waar van gehandeld word §. 26--36.)

2. *Uwe* (dat is der Hebreen) *voorgangeren.* waer onder, de Patriarchen, Propheten, Apostolen, Evangelisten, Herders en Leeraars, begreepen te worden getoond word §. 36 – 44.

b. *Beschreeven. Die tot u het woord Gods gesprooken hebben.* (waar van §. 44 – 60;

1. *Haar werk was: Sy hebben het woord Gods gesproken.* (zie §. 44 – 58) dit word

(α) Verklaard: §. 45 – 49.

(β) Bevestigd: §. 49 – 55.

(γ) Aangemerkt als een onderscheiding der ware voorgangers van de valsche. §. 55 – 58.

2. *Hier aan hadden de gelovige Hebreen deel gehad. Tot u* segd de Text; het welk getoond word §. 58. 59.

B. *De plicht* ontrent dit voorwerp. *Gedenkt* derselver. Het welk verklaard en in sijne eynden aangewesen word §. 60 – 70.

IV. A. I. א.

ב. *Volgt haar geloove naa; aanſchouwende de uytkomſte harer wandelinge.* (uytgebreyd §. 70-98)

Hier hoordmen den Apoſtel

א. *Vermanen*: *volgt haar geloove naa.* ('t welk overwogen word §. 70-82.

alwaar voorkomt

a. 't *Voorwerp*. *Haar geloove.* (waar van §. 71-79.

(α) Van *'t Geloove* word gehandeld §. 71-76.

(β) *Haar geloove* word aangeweeſen §. 76-79.

b. *De pligt* der Hebreen ontrent dit voorwerp. *Volgt het naa.* (overwoogen §. 79-82)

ב. *Een middel voorſchrijven*, tot beeter betrachtinge van dien plicht. *aanſchouwende de uytkomſte harer wandelinge.* (§. 82-98)

Hier word gelett

a. Op het geene haar den Apoſtel voorſchrijft: (§. 82-96) namelijk *te aanſchouwen de uytkomſte harer wandelinge.*

1. *'t Voorwerp* dat haar word voorgeſteld, is *de uytkomſte harer wandelinge.*

Dewelke aangeweeſen word §. 83-88.

en betoogd §. 88-90.

2. *De werkſaamheid* ontrent dit voorwerp vereyſcht: *aanſchouwt.* 't welk verklaard word §. 90-96.

b. Hoe den Apoſtel dit als een middel aanmerkt, waar door men tot navolging van het geloove der voorgangeren bewrogt word. (§. 96-98.)

II. *De beveſtiging* van die vermaning, door 't voorſtel van een grondwaarheid. vs. 8. (§. 98-146.)

* Deeſe woorden worden verklaard. (§. 98-144.) en te dien eynde gelett' op

א. *Het onderwerp der reede*: *Jeſus Chriſtus.* (vertoond §. 100-109.)

א. Wie hy is. Zie §. 100.

ב. Waarom ſoo genaamd: (§. 101-109)

a. *Jeſus*. Waarvan gehandeld word §. 102.

b. *Chriſtus*. waarvan §. 103-109.

ב. *Het geen daar van getuygd word*: *Hy is giſteren en heeden deſelve en in der eeuwigheid*, 't welk verklaard word §. 109-144.

IV. *A.* II. *. 2. Hier moet men weeten

א. Wat voor *tijden* den Apoſtel meent door *Giſteren en heeden en in der eeuwigheid.* Het welk geleerd word §. 110–128. wordende overwoogen

a. De woorden van de voorleedene en de tegenwoordige tijd *Giſteren en heeden.* (§. 110–125.)

(α) De ſin, die de *Socinianen* daar van geeven, word wederlegd §. 111–117.

(β) De opvatting der *rechtſinnigen* word vertoond §. 117–125. onder deeſe verſtaan

1. Sommige, door *Giſteren en heeden*, de tijd van Adam tot Chriſtus; en de tijd des Nieuwen Teſtaments; van welke gedachten Zie §. 117–120.
2. Andere, de tijd onder de belofte en des Ouden Teſtaments. (Zie §. 120–124.)
3. Alle begrijpen onder deeſe woorden den gantſchen tijd van Adam tot Paulus toe. §. 124.

b. De woorden van den toekomenden tijd (.125–127.) *en in der eeuwigheid.* Begrijpende

(α) Of de ſalige eeuwigheid na de voleindinge des weirelds. §. 125, 126.

(β) Of de tijd des Nieuwen Teſtaments en der eeuwige ſaligheid by malkanderen gevoegd.

c. De geheele ſpreekwijſe: *Giſteren en heden, en in der eeuwigheid.* Bevattende alle tijd, van Adam af tot in de ſalige eeuwigheid toe.

ב. Wat Hy *in deeſe* tijden van Chriſtus Jeſus getuygd waar te zijn: *Hy is* (in die alle) *deſelve.* Dit word verklaard en beveſtigd. §. 128–144. Men zie hoe dit ſijn waarheid heeft

1. Ten opſicht van ſijn *weeſen.* §. 129.
2. Ten opſicht van ſijn *beſluit.* §. 130.
3. Ten opſicht van ſijn *werken.* §. 131–141.
   a. De *werken* in de *nature.* §. 131.
   b. Het *werk* der *verloſſinge.* §. 132–141. (§. 141, 142.
4. Ten opſicht van ſijne *waardigheid*, waarom hy *Jeſus Chriſtus* heet.
5. Ten opſicht van de *betrekking* der uytverkoornen tot Hem. §. 143.

** Dit word aangedrongen tot beveſtiging van de vermaning vs. 7. voorgeſteld. §. 144, 145.

B. De *redeneering* des Apoſtels word *opgemaakt.* §. 146. Eyndelijk volgt

V. De *toe-eygening.* §. 147–eynde. Hier word (§. 147–155.

A. In't gemeen de genade Gods aan deeſe gemeynte en haar pligt *aangeweeſen.*

B. In't byſonder ten opſicht van den ſaligen *Anſlaar.* (§. 155–192.)

א. Die word *beſchreeven.* §. 156–179.

ב. *Onſe plicht* ontrent Hem neevens andren aangeweeſen. (§. 179–192.

C. Alles beſlooten met verſeekering van een ſalige uytkomſte, op't navolgen van der Voorgangeren geloove. §. 192.

SCHRIFT-

SCHRIFTMATIGE VERKLARING

Van de woorden des Apoſtels Pauli

Hebr. xiii. vers 7, 8.

Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods geſproken hebben: ende volgt haar geloove na, aanſchouwende de uytkomſte harer wandelinge.
Jeſus Chriſtus is giſteren ende heden deſelve ende in der eeuwigheid.

§. 1.

Inleiding.

Alhoewel de Leere der waarheid / die naa de Godzaligheid is / ſoo betamelijk en beminnelijk is in haar ſelven aangemerkt / datſe ſig aan 't gewiſſe opdoen / en een waarheidliebend en aandagtig gemoed / om deſelve te omhelſen / overreeden kan; ſoo is 't echter uyt de onderbinding klaar / dat de voorbeelden der geener die deſelve niet alleen met woorden geleerd / maar ook volgens deſelve gewandeld hebben / niet weynig vermogen hebben / om de menſchen / aan welken die waarheid word voorgeſteld / te beweegen om ſe inſgelijks aanteneemen / en te gehoorſamen.

§. 2. Het behoorde waarlijk niemand te rugge te houden of af te ſchrikken van 't gelove onſes Heeren Jeſu Chriſti / dat die gepredikt word van ſommigen door nijd en twiſt / of andre ſlinkſe inſigten en verkeerde begeerlijkheeden; Immers het ongeloove van deeſe / kan de waarheid en dierbaar-

heid der waarheid niet benadeelen of verminderen / nog de verpligtinge der menschen om deselve te gehoorsamen wegneemen / dewijle deese / niet op't seggen of doen van die verkondigers / maar op het recht en de oppermacht des Alderhoogsten gegrondvest is.

§. 3. Ebenwel het onverstand en de traagheid van't verdorven herte des sondaars is soo groot / dat het / de kwade Exempelen / der geener / die de waarheid uyt verkeerde oogmerken verkondigen / seer greetig opmerkt / om daar uyt te beslupten dat sy die se verkondigen selv' niet gelooven 't geen sy spreeken; en van daar stapt men ligtelijk over / om aan de waarheid van die leere selv' te twyffelen / en sig (dewijlse tegen de begeerlijkheden der menschen is aangekant) der gehoorsaamheid derselve te ontrekken.

§. 4. Gelijk nu sulke kwade voorbeelden ergerlik zijn / en den voortgang van de leere der waarheid en de betrachting van de Godzaligheid verhinderen / soo is 't in het tegendeel / dat goede voorbeelden de menschen krachtig tot het omhelsen des Evangeliums aansetten / en om waardiglijk den Evangelio te wandelen / lokken / ja trekken.

§. 5. Bysonder wanneer het blijkt dat deselve Christum niet te vergeefs aangenoomen en verkondigd hebben / en dat haren arbeid niet ydel is geweest in den Heere. Immers dit doet den mensch / die 'er acht op geeft / sien / dat God een belooner is der geener die Hem soeken; Daar door segd Hem sijn herte met soo veel meer drang: De Heere segd: Soekt mijn aangesigte. Ps. xxvii. 8.

§. 6. Het is derhalven niet min mist als waarachtig 't geen Salomon getuygd: Proverb. x: 7. De gedachtenisse des rechtveerdigen sal tot zegeninge zijn: maar de naam der godloosen sal verrotten.

§. 7. Dit is de reede waarom de H. Schrifture soo vol is van voorbeelden / welker geloove / heiligheid / lijdsaamheid en standvastigheid / als een ligt gescheenen heeft in de weireld. Paulus teld 'er Hebr. xi. een gantsch register van op / en toond waar toe deselve aangeteekend staan / namelijk: op

dat

dat een yegelijk / hebbende sulk eene wolke van getuygen rontom sig liggende, soude afleggen alle last en de sonde die ons lichtelijk omringt, en met lijdsaamheid loopen de loopbane die ons is voorgesteld.

Inleiding gepast op den Text.

§. 8. Het geene wy tot dus verre gesegd hebben / is de grond / waarop onder anderen steunt de vermaning des Apostels Pauli / in de woorden onses Textes voorgesteld: Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben: ende volgt haar geloove na, aanschouwende de uytkomste harer wandelinge. Jesus Christus is gisteren ende heden deselve ende in der eeuwigheid.

En ons oogmerk.

§. 9. Waar toe wy deese woorden hebben uytverkoren sal niemand van u allen onbekend zijn; dewijle gy weet / dat het de groote Herder der schapen wederom belieft een getrouw' voorganger deeser kudde tot sig te roepen en Hem de salige uytkomst sijner wandelinge te doen genieten.

§. 10. Ik was niet voornemens / in deese ure / U L. en my op nieuws te ontroeren / door de herdenkinge van die smertelijke breuke / die de Heere daar door deeser Gemeynte heeft toegevoegd. Dewijle daar van meer als eens en van andren en van my gewag gemaakt is op den Predikstoel.

§. 11. Eevenwel de liefde van veele in deese Gemeente tot den saligen Anslaar kennende / en uyt de mond van verscheidene ook nog gistren en van deesen dag verstaan hebbende / dat het veelen die de welstand deser Kerke beminnen / ten hoogsten aangenaam zijn soude / nogmaals opgewekt te worden om sijns te gedenken / en sijne navolgers te zijn / gelijk Hy Christi was; soo hebbe ik my eyndelijk laten overreden / om te dien eynde deese woorden met Uwe Aandacht te verhandelen.

§. 12. Te meer / dewijle / soo ymand / ik veel aan dien salig overleedenen verpligt was / die sijne bysondere genegentheid t'mywaarts / 't sedert 't begin mijner studien tot nu toe / in veelen overvloedig hebbe ondervonden / soo dat ik Hem als een Vader hield.

§. 13. Waarlijk! wanneer my die droeve mare / van soo

ſmertlijk een verlies / mijns getrouwen vriends / en dierbaren Amtgenoots / eerſt in de ooren klonk / riep ik Hem in mijne gedagten meermaals naa / als eertijds Eliſa aan Elias deed / 2 Reg. 2: 12. Mijn vader, mijn vader, wagen Iſraels, ende ſijne ruyteren; Het konde dan ondankbaarheid ſchijnen / wanneer ik weigeren ſoude / op de begeerte van ſoo veelen / het mijne toetevrengen / op dat ook Anſlaars naam by deeſe gemeynte in zegening blijven mogte. Van welk kwaad gelijk ik door Gods goedheid vry ben / ſoo wilde ik ook de ſchijn ontgaan.

§. 14. Wy vertrouwen dan / dat ook deeſe onſe reede / ons door de liefde die veele in de Gemeynte den overleedenen hebben toegedragen / afgeperſt / met liefde en toegenegentheid van u allen ſal aangehoord worden; Te meer / dewijle het eynde van deeſe / gelijk ook van alle onſe andre reedenen / zijn ſal / U L: / tot ſtandvaſtigheid in 't geloove / en tot voleyndiging van Uwe heyligmaking in de vreeſe Gods / te vermaanen en aan te ſetten.

t' Samenhang. Om dan ter ſake te komen.

§. 15. Den Apoſtel is beſig om de gelovige Hebreen tot allerley pligten van godſaligheid aanteſetten / op dat ſy de leere de Euangelinms mogten vercieren in alles / en ſoo wandelen / gelijk de genade Gods in Chriſto / en byſonder die groote ſaligheid des Nieuwen Teſtaments vorderde.

§. 16. Ten dien einde ſchrijft Hy haar verſcheidene pligten voor. In 't byſonder maand Hy haar in de twee naaſtvoorgaande verſſen af van de geldgierigheid. Welke vermaning Hy krachtig aandringt / door een vertoog van de getrouwigheid Gods / en desſelvs algenoegſaamheid / om te ſijn de ſchild en ſeer grooten loon der geener die voor ſijn aangeſichte in oprechtigheid wandelen. Uwen wandel (ſegd Hy) zy ſonder geldgierigheid: ende zijt vergenoegt met het tegenwoordige. Want hy heeft geſegt, Ik en ſal u niet begeven, noch ik en ſal u niet verlaten. Soo dat wy vrymoediglijk durven ſeggen: De Heere is my een helper, ende ik en ſal niet

vree-

vreesen wat my een mensche sal doen. vers 5. 6.

§. 17. Hier op volgen de woorden van onsen Text; die tweesints konnen aangemerkt worden.

§. 18. Men kan se opvatten als een vermaning op sig selve/ de gelovige Hebreen aansettende tot een geduurig-versche geheugenisse en navolging harer voorgangeren; Uyt aanmerkinge van de heerlijke uitkomste diese verkreegen hadden; hoedanig eene uitkomste ook die geene erlangen souden/ die hare navolgers souden bevonden worden. Het welk den Apostel vers 8. bevestigd door 't voorstellen van een grondwaarheid/ (op welke hy ook de volgende vermaning vs 9. bouwen sal) namentlijk dat Jesus Christus is gisteren ende heden deselve ende in der eeuwigheid. vs 8.

§. 19. Dog men kan ook deese vermaning die den Apostel vs 7. voorsteld/ opneemen als bysonder gerigt om de gelovige Hebreen soo veel te beeter te brengen tot betragtinge van de naastvoorgaande vermaning/ als zijnde van groot belang en de hoogste aangelegentheid.

§. 20. Te weten: de gelovige Hebreen souden haar Volk en Vaders huys moeten vergeeten/ en door veele verdrukkingen ingaan in het Koningrijke Gods. Gelijk den Apostel haar niet duyster te kennen geeft. Heb. x: 36. xii: 1-12. Heb. xiii: 13. 14.

§. 21. Voortreffelijk soude het in sulk een geval zijn/ indien sy de beroovinge harer goederen met blijdschap souden konnen aansien; gelijk den Apostel haar tot lof naageeft dat se reeds gedaan hadden t. x. 34. Dog 't sou 'er nog meer op aankomen.

§. 22. Souden dan de Hebreen/ (wien anders Canaans rijke inkomsten soo naa aan 't herte lagen) hier tegen gehardd' zijn/ niets was 'er nodiger als dat se wierden afgetrokken van geldgierigheid, en bewogen om vergenoegd te zijn met het tegenwoordige; hare sorge wentelende op Hem die gesegd heeft: Ik en sal u niet begeven, noch ik en sal u niet verlaten. vs 5. Niets nutter/ als dat hare vrymoedigheid wierd opgewekt/ om in een vast vertrouwen te seggen/ De Heere is

ſmertlijk een verlies / mijns getrouwen vriends / en dierbaren Amtgenoots / eerſt in de ooren klonk / riep ik Hem in mijne gedagten meermaals naa / als eertijds Eliſa aan Elias deed / 2 Reg. 2: 12. Mijn vader, mijn vader, wagen Iſraels, ende ſijne ruyteren; Het konde dan ondankbaarheid ſchijnen / wanneer ik weigeren ſoude / op de begeerte van ſoo veelen / het mijne toetebrengen / op dat ook Anſlaars naam by deeſe gemeynte in zegening blijven mogte. Van welk kwaad gelijk ik door Gods goedheid vry ben / ſoo wilde ik ook de ſchijn ontgaan.

§. 14. Wy vertrouwen dan / dat ook deeſe onſe reede / ons door de liefde die veele in de Gemeynte den overleedenen hebben toegedragen / afgeperſt / met liefde en toegenegentheid van u allen ſal aangehoord worden; Te meer / dewijle het eynde van deeſe / gelijk ook van alle onſe andre reedenen / zijn ſal / U L: / tot ſtandvaſtigheid in 't geloove / en tot voleyndiging van Uwe heyligmaking in de vreeſe Gods / te vermaanen en aan te ſetten.

t' Samenhang.

Om dan ter ſake te komen.

§. 15. Den Apoſtel is beſig om de gelovige Hebreen tot allerley pligten van godſaligheid aanteſetten / op dat ſy de leere de Euangelinms mogten vercieren in alles / en ſoo wandelen / gelijk de genade Gods in Chriſto / en byſonder die groote ſaligheid des Nieuwen Teſtaments voorderde.

§. 16. Ten dien einde ſchrijft Hy haar verſcheidene pligten voor. In 't byſonder maand Hy haar in de twee naaſtvoorgaande verſſen af van de geldgierigheid. Welke vermaning Hy krachtig aandringt / door een vertoog van de getrouwigheid Gods / en desſelvs algenoegſaamheid / om te ſijn de ſchild en ſeer grooten loon der geener die voor ſijn aangeſichte in oprechtigheid wandelen. Uwen wandel (ſegd Hy) zy ſonder geldgierigheid: ende zijt vergenoegt met het tegenwoordige. Want hy heeft geſegt, Ik en ſal u niet begeven, noch ik en ſal u niet verlaten. Soo dat wy vrymoediglijk durven ſeggen: De Heere is my een helper, ende ik en ſal niet

vree-

vreesen wat my een mensche sal doen. vers 5. 6.

§. 17. Hier op volgen de woorden van onsen Text; die tweesints konnen aangemerkt worden.

§. 18. Men kan se opvatten als een vermaning op sig selve/ de gelovige Hebreen aansettende tot een geduurig-versche geheugenisse en navolging harer voorgangeren; Upt aanmerkinge van de heerlijke uitkomste diese verkreegen hadden; hoedanig eene uitkomste ook die geene erlangen souden/ die hare navolgers souden bevonden worden. Het welk den Apostel vers 8. bevestigd door't voorstellen van een grondwaarheid/ (op welke hy ook de volgende vermaning vs 9. bouwen sal) namentlijk dat Jesus Christus is gisteren ende heden deselve ende in der eeuwigheid. vs 8.

§. 19. Dog men kan ook deese vermaning die den Apostel vs 7. voorsteld/ opneemen als bysonder gerigt om de gelovige Hebreen soo veel te beeter te bringen tot betragtinge van de naastvoorgaande vermaning/ als zijnde van groot belang en de hoogste aangelegentheid.

§. 20. Te weten: de gelovige Hebreen souden haar Volk en Vaders huys moeten vergeeten/ en door veele verdrukkingen ingaan in het Koningrijke Gods. Gelijk den Apostel haar niet duyster te kennen geeft. Heb. x: 36. xii: 1-12. Heb. xiii: 13. 14.

§. 21. Voortreffelijk soude het in sulk een geval zijn/ indien sy de beroobinge harer goederen met blijdschap souden konnen aansien; gelijk den Apostel haar tot lof naageeft dat se reeds gedaan hadden c. x. 34. Dog't sou'er nog meer op aankomen.

§. 22. Souden dan de Hebreen/ (wien anders Canaans rijke inkomsten soo naa aan't herte lagen) hier tegen gehardd' zijn/ niets was'er nodiger als dat se wierden afgetrokken van geldgierigheid, en bewogen om vergenoegd te zijn met het tegenwoordige; hare sorge wentelende op Hem die gesegd heeft: Ik en sal u niet begeven, noch ik en sal u niet verlaten. vs 5. Niets nutter/ als dat hare vrymoedigheid wierd opgewekt/ om in een vast vertrouwen te seggen/ De Heere is

my een helper, ik en sal niet vreesen wat my een mensche sal doen, vs 6.

§. 23. **Om dan de Hebreen daartoe te bewerken / vond den Apostel dienstig haar 't voorbeeld harer** voorgangeren **voor te houden / haar te vermaanen om daaraan te** gedenken, de uytkomste harer wandeling **te** aanschouwen, **en daardoor gepriktkeld sijnde** haar geloove naa **te** volgen; **dewyl 't vast stond dat sy 't gelove deeser voorgangeren navolgende / deselve gelukkige uytkomst souden verkrijgen / immers** Jesus Christus is gisteren ende heden deselve ende in der eeuwigheid.

Voorstel van den inhoud en wijse van onse verhandeling.

§. 24. **Wy sullen den inhoud en sin der voorgeleesene woorden op sig selven aangemerkt eerst trachten te verklaren.**

En dan te toonen wat vermogen dat se hebben om de voorgaande vermaning te sterker te doen klemmen.

§. 25. **De woorden van onsen Text verhatten:**

Verdeeling der Textwoorden.

I. **Een vermaning / vers 7. voorgesteld:**

Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben: ende volgt haar geloove na, aanschouwende de uitkomste harer wandelinge.

II. **De bevestiging van die vermaning / opgeslooten in 't voorstel van een seer aanmerkenswaardige grondwaarheid:** vs 8.

Jesus Christus is gisteren ende heden deselve ende in der eeuwigheid.

I. **De Vermaning is tweeledig:**

A. Gedenkt uwer voorgangeren die u het woord Gods gesproken hebben.

B. Volgt haar geloove naa, aanschouwende de uitkomste harer wandelinge.

I. A. **Het eerste lid der vermaning stelt ons voor**

א **Het voorwerp / waar ontrent den Apostel wil dat de geloovige Hebreen iets betrachten sullen:** Uwe voorgangeren (**segd Hy**) die u het woord Gods gesproken hebben.

ב. **De plicht die Hy haar afvordert / Gedenkt deser voorgangeren.**

I. A. 8. Het voorwerp / dat den Apostel den Hebreen voorstelt / word

a. Genoemd: Uwe Voorgangeren.

b. Nader beschreven: Die u het woord Gods gesproken hebben.

I. A. 8. a. Hy spreekt van

1. Voorgangeren.

2. En wel Voorgangeren der Hebreen; Uwe Voorgangeren segt den Apostel.

§. 26. 1. Het woord Voorganger ἡγούμενος beteekend eigentlijk soodanig een die eenen anderen den weg wijst / en te dien einde met hem gaat; die hem alsoo leyd. Dewijle nu 't bedrijf der menschen by een wandel langs een weg vergeleeken word / soo word dit woord op verscheidene personen gepast. Soo worden Regenten over Landen en Steeden / Versorgers / Vorsten / Oversten in Heyrlegers / Leeraren en Opsienders in Gemeynten / met dit woord Voorgangers genaamt. Sie dit woord Act. vii. 10. Verklaring.

§. 27. Om voort te zijn / sulke zijn Voorgangers, die andre of door raad en onderwijs / of door haar voorbeeld / of voornamelijk door leyde / tot een seeker bedrijf brengen / of daar in bevorderen.

§. 28. Om nu nader te verstaan / wat den Apostel hier door voorgangers verstaat / dient aangemerkt / dat het leeven van de menschen / en bysonder van de gelovigen in de Heilige Schrifture by een wandel vergeleken word. ('t Welk te bewijsen hier ontijdig sijn soude.) De reede is om / dat de gelovigen gedurig voortgaan / tot dat se eens ten eynde van haren weg geraken / als se namaals voor God sullen verschijnen in Zion, verkrijgende het eynde hares geloovs de saligheid harer zielen. Ps. lxxxiv. 8. 1 Pet. 1. 9.

§. 29. Op deesen weg nu ontmoeten sy veel tegenstand. De duyvel / de wereld / verleyders / verbolgers / de begeerlijkheden hares eygenen vleesches (en wat dies meer is) trachten haar den voortgank en 't bereyk van dit salig einde te verhinderen; Hiertegen moeten sy strijden: gelijk de schrift meermaals vermaand.

§. 30.

§. 30. **Hierupt is 't openbaar hoedanige** voorgangers **konnen genaamd worden; namelijk sulke / die of door hare leere / de menschen onderwijsen / hoe sy** Christum aannemen **en** in hem wandelen, **en haar gelove in de liebde standvastig betoonen moeten**; **('t welk de weg des leevens is) of sulke / die dit betrachtende andre tot navolging lokken: dooznamelijk die dit beyde doen; sulke ook / die andre leeren hoe men strijden moet tegen de bijanden Christi en sijnes erfdeels / die de deselve daartoe aanmoedigen / en self / met de gantsche wapenrustinge Gods voorsien / desen goeden strijd des geloofs strijden.**

§. 31. **Dus is 't in 't voorbygaan openbaar / dat dit woord juist niet te kennen geeft / dat 'er in de gemeynte zijn of zijn moeten / die heerschappije of meesterschap souden oeffenen over deselve. Neen; daar konnen / daar moeten** voorgangers **sijn / sonder datse meesterschap of heerschappije voeren; Dit eischte de saligmaker Luc. xxii. 25. 26.** De Koningen der volkeren heerschen over haar: ende die macht over haar hebben, worden weldadige [Heeren] genaaamt. Doch gy niet alsoo, maar de meeste onder u, die zy gelijk de minste, ende die Voorganger is, als een die dient. **En de rechte** voorgangers **betrachten deese lesse: soo betuigd Paulus 2 Cor.** i. 24. Niet dat wy heerschappije voeren over uw' geloove, maar wy zijn mede-werkers uwer blijdschap: want gy staat door het geloove. **en Petrus vermaand in sijnen 1. Brief cap.** v. **vers** 1-4. De Ouderlingen die onder u zijn, vermane ik die een mede-ouderling, ende getuige des lijdens Christi ben, ende deelachtig der heerlikheid die geopenbaart sal worden. Weydet de kudde Gods die onder u is, hebbende opsicht [daar over] niet uit bedwang, maar gewilliglijk: noch om vuyl gewin, maar met een volveerdig gemoed: Noch als heerschappije voerende over het erfdeel des Heeren, maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde. Ende als de overste Herder verschijnen sal, soo sult ghy de onverwelckelicke kroone der heerlijkheyt behaalen. **Een bewijs dat den Apostel sulke** voorgangers **niet en meent als de Roomsche kerke wil.**

Voor-

§. 32. Voorgangers dan zijn sulke / die door onderwijs / overtuyging en openbaring der waarheid aan de Conscientie / en door haar voorbeeld / andre trachten te brengen tot een betamelijken wandel in Christo / en tegen alle sijne en hare geestelijke vyanden te doen strijden.

§. 33. Hier toe nu zijn wel in 't gemeen alle gelovigen verpligt; die alle moeten malkanderen leeren / vermanen / vertroosten / op malkandren acht neemen tot opscherpinge van liefde en goede werken. Heb. x: 24.

§. 34. Eevenwel dewijle de gaven verscheiden zijn / en in de Gemeinte alles met ordre en stigting moet toegaan / soo is 't dat God sommige heeft verordineerd / om in 't openbaar / en amtshalven / Voorgangeren te zijn / de gemeynte te onderwijsen / haar toeteroepen met overtuyging des gemoeds door de openbaringe van de waarheid / Dit is de weg, wandelt in den selven; haar aan te moedigen en te onderwijsen / om te strijden den strijd des geloofs; en door haar eygen voorbeeld haar daarin voortelichten. Sulk een lesse gaf Petrus aan de voorgangers in de te voren aangetogene plaatse / 1 Pet. v. 2. 3. Dit scherpte Paulus / een oud / aan Timotheus / een voorganger / in: 1 Tim. iv. 12. Zijt een voorbeeld der Gelovigen, in den woorde, in wandel, in liefde, in den geest, in geloove, in reinigheid. En aan Titus in sijn brief aan Hem geschreeven c. ii. vs 7. 8. Betoont u selven in alles een voorbeeld van goede werken, in de leere betoont onvervalschtheid, deftigheid, oprechtigheid. Het woord gesond, ende onverwerpelik: op dat de gene die daar tegen is beschaamt worde, ende niet kwaads hebbe van u-lieden te seggen.

§. 35. Die dit doen dragen in 't bysonder en te recht den naam van Voorgangers. Soo waren Judas genaamd Barsabas en Silas / Voorgangeren onder de Broederen. Act. xv. 22. Sulke als wy nu beschreven hebben verstaat den Apostel door Voorgangers in dit ons Textcapittel / wanneer Hy belast vs 17. Zijt uwen voorgangeren gehoorsaam, ende zijt se onderdanig. Want sy waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven sullen: op dat sy dat doen mogen met vreugde, ende

niet al ſuchtende; Want dat en is u niet nuttig. **En vs 24. als Hy ſegd:** Groetet alle uwe Voorgangeren, ende alle de Heilige. **Sulke dan verſtaan wy ook te deeſer plaatſe door 't woord** Voorgangeren.

§. 36. 2. **Aan ſulke** Voorgangeren **nu hadde het den Hebzeen niet ontbzooken; Den Apoſtel ſpzeekt daarom van hare voorgangeren:** Uwe voorgangeren **ſegt de Text.**

§. 37. **Dat den Apoſtel tot de gelovige Joden ſpzeekt is kennelyk. De ſaligheid nu is uyt de Joden; de Joodſche Kerk als de Moederkerk. God dan heeft haar voorſien van** Voorgangeren **die haar den weg des leevens hebben aangeweeſen/ en op denſelven zyn voorgegaan.**

§. 38. **Tot het getal van deeſe behooren**

(α) **De H. Pzopheeten en Patriarchen/ die van den beginne aan/ ſoo voor als onder de Wet geleevd/ geloovd/ en 't woozd der belofte/ 't woozd des leevens vooztgeplant hebben. Hoedanig 'er verſcheidene wozden opgetelt** c. xi. **in deeſen Sendbzief.**

(β) **In 't laatſte deeſer dagen/ de Apoſtelen/ Evangeliſten/ Pzopheten/ die haar het Evangelium der verbullinge aankondigden/ daar toe bysonder voorzien en onfeilbaarlyk in alle waarheid geleid door den H. Geeſt;** door welker woord **veele** in Chriſtum geloovd hebben. **Voeg hier by alle oprechte Herders en Leeraars/ die navolgers der Apoſtolen waren geweeſt/ en met hare leere overeengeſtemd hadden/ en alſoo de Kerke gebouwt op het fondament der Apoſtelen ende Pzopheten/ waar van Jeſus Chziſtus is den uyterſten hoekſteen.**

Joh. xvii. 20.

Eph. ii: 20.

§. 39. **Deeſe alle/ immers ſoo veele als 'er tot dien tyd toe den gelovigen Hebzeen waren voorgegaan/ verſtaan wy hier door de woorden onſes Texts:** Uwe voorgangeren; **waar by (gelyk de ſaak ſelv' wyſt) de Hebzeen in verbolg van tyd moeſten voegen die geene die verder deeſen Voorgangeren op 't ſpoor volgende/ haar mede voorgegaan ſouden zyn.**

§. 40. **Wy bepalen hier met ſommigen (welken wy geerne**

hare

hare wyheid laten) de woorden Uwe Voorgangeren, niet tot de Apostelen / Evangelisten en Propheeten / die met een onfeylbare leiding des H. Geestes den weg der saligheid hebben aangewees en; nademaal wy geen reede vinden die ons belette de woorden in hare ruymte op te vatten. Het is wel waar dat deese op eene volmaaktere wijse voorgegaan zijn / en 't woord Gods gesprooken hebben; maar echter is 't van haar niet alleen waar; Die van Voorgangers spreekt / spreekt wel voornamentlijk / maar niet alleen van de vooraamste Voorgangeren.

§. 41. Seeker 't schijnt ons reede genoeg te zijn / om 'er de voorgaande Propheeten en Patriarchen mede onder te begrijpen / dat den Apostel in het voorgaande elfde Capittel soo veel werks gemaakt heeft / om het geloove van deese den Hebreen voor te houden als een wolke der getuygen, welker geloove en lijdsaamheid in de loopbane der godsaligheid sy hadden naatevolgen.

§. 42. En wat de ordinaire Herders en Leeraars betreft / die / den Apostelen en Propheeten navolgende / der gemeynte voorgegaan waren / wy maken geen swarigheid om deselve hier meede onder de Voorgangeren der Hebreen te tellen / dewijle den Apostel in dit cap. vs 17. en 24. de sulke dien naam waardig acht.

§. 43. Onses oordeels dan meend den Apostel / als hy segd Uwe Voorgangeren, de Patriarchen en Propheten / Apostolen / Evangelisten / Herders en Leeraars / die den gelovigen Hebreen door onderwijs en door haar eygen voorbeeld / den weg des levens en strijd des geloofs / geleerd / voorgetreeden en voorgestreden hebben.

§. 44. b. Dese nu beschrijft hy nader als sulke die haar het woord Gods gesprooken hebben.

1. Haar werk segd hy geweest te zijn / dat sy het woord Gods gesprooken hebben.

2. Het deel dat 'er de gelovige Hebreen aan gehad hadden / druckt hy uyt / als hy 'er by voegd / dat sy het tot haar (tot U segd de Text) gesproken hadden.

§. 45. 1. **Wanneer den Apostel segd** / sy hebben het woord Gods gesprooken, **soo geeft hy daar meede eensdeels een getuygenisse aan die Voorgangers / anderdeels een nader bepalinge / waarmeede Hy aanwijst welke de rechte** Voorgangers **zijn / welke Hy in 't oog heeft / namentlijk sulke** die het woord Gods gesproken hebben.

§. 46. **Dat 'er een** God **is / dat die is het opperste en aldervolmaaktste wesen; dat die is Vader / Soon en H. Geest / is een waarheid / die wy hier billijk voorsonderstellen.**

§. 47. **Dat een** woord **eygentlijk een gelupd is / 't geen men maakt om sijne gedachten van een saak aan een ander bekend te maken; en dat sulks te doen /** spreeken **is / is bekend.**

§. 48. Het woord Gods **dan is / of sulk een woord / 't geen van God spreekt / en ymands gedachten van God uytdrukt; of ook sulk een woord / dat God gesprooken / of aan ymand / tot openbaring van sijn deugden en raad / te spreeken bevoolen heeft: op beyde wijsen kan 't hier verstaan worden / als den Apostel segd / dat de regte** voorgangeren, het woord Gods gesproken hebben.

§. 49. **Sy hebben gesproken / van God; Sijn naam / Sijne deugden / Sijn raad en Sijne wegen hebbense bekend gemaakt;** Ik sal uwes naams doen gedenken van elken geslachte tot geslachte: daarom sullen u de volken loven eeuwiglik ende altoos, Ik sal geduriglik hopen; ende sal allen uwen lof noch grooter maken.
Ps. XLV. 18. Ps. LXXI. 14-19. Mijn mond sal uwe gerechtigheid vertellen, den gantschen dag u heil; hoewel ik de getalen niet en weet. Ik sal henen gaan in de mogendheden des Heeren HEEREN: ik sal uwe gerechtigheid vermelden, uwe alleen. O God, gy hebt my geleerd van mijner jeugd aan: ende tot noch toe verkondige ik uwe wonderen. Daarom ook, terwijlen de ouderdom ende grijsigheid daar is, en verlaat my niet, O God; tot dat ik desen geslachte verkondig uwen arm; allen nakomelingen, uwe macht.
Act. XX. 20. 27. Ik hebbe niets achter gehouden van het gene nuttig was, dat ik u niet soude verkondigd, ende u geleerd hebben, in het openbaar ende by de huysen. Want ik en hebbe niet achtergehouden dat ik u niet en soude verkondigt hebben alle den raad Gods: **is de tale van een recht** voorganger.

§. 50.

§. 50. **Maar sy** hebben **ook** Gods woord, **dat is / 't geen God geopenbaard en haar te spreeken bevolen heeft /** gesprooken. **Immers sulke** Voorgangeren **meend den Apostel hier / en daar door onderscheid Hy se van alle valsche** Voorgangeren.

§. 51. **Waarlijk de Propheeten en heylige Mannen Gods hebben** het woord Gods gesproken; **Daarom is hare gewoone voorrede:** Soo spreekt de Heere. **Paulus geeft haar dit getuygenisse 2 Tim.** iii. 16. Alle de Schrift is van Godt ingegeven, ende is nuttig tot leeringe, tot wederlegginge, tot verbeteringe, tot onderwijsinge die in de rechtveerdigheid is. **Dit / uyt de merkteekenen die in hare woorden te vinden zijn / of met andre reedenen / te bewijsen / is hier de plaatse niet.**

§. 52. **Ja het woord dat sy spraken was het woord des drieeenigen Gods.** De Geest des Heeren heeft door my gesproken, ende sijn reede is op mijne tonge geweest. De God Israëls heeft geseyd, de rotssteen Israëls heeft tot my gesproken, **seyde een van de oude voorgangeren der Hebreen / David /** 2 **Sam.** xxiii. 2. 3. God (**de Vader**) heeft voortijds veel maalen en op veelerley wijse tot de Vaderen gesproken door de Propheten; **segd den Apostel: Heb.** i. 1. **En Petrus leerd ons dat de soone Gods (in de dagen van Noë)** in den geest is heenen gegaan, en dat hy den geesten die in de gevangenisse zijn, gepredikt heeft, 1 **Pet.** iii. 19. **En volgens 't getuygenis van dien selven Apostel / was 't de Geest Christi / die in de Propheten was / die** beduydde ende te voren getuygde het lijden dat op Christum komen soude, ende de heerlikheid daar na volgende. 1 **Pet.** i. 11. **Soo dat de** Prophetie niet en is voortgebracht door den wille eens menschen, maar de heylige menschen Gods van den Heyligen Geest gedreven zijnde, hebbense gesproken. 2 **Pet.** i. 21.

§. 53. **Soo was het woord / dat de Apostelen ende Euangelisten spraken / het woord Gods. Soo betuygd Paulus** 1 **Thess.** 2. 13. Daarom danken wy ook God sonder ophouden, dat als gy het woord der predikinge Gods van ons ontfangen hebt, gy dat aangenomen hebt, niet als der menschen woord,

maar gelijk het waarlik is als Gods woord, dat ook werkt in u die geloovet. en 2 Cor. ii. 17. Wy en dragen niet, gelijk vele, het woord Gods te koop, maar als uyt oprechtigheid, maar als uyt Gode, in de tegenwoordigheid Gods, ſpreken wy het in Chriſto. **Dit deeden ſy blijken:** Wy hebben verworpen de bedekſelen der ſchande, niet wandelende in argliſtigheid, noch het woord Gods vervalſchende, maar door openbaringe der waarheid ons ſelven aangenaam makende by alle conſcientien der menſchen, in de tegenwoordigheid Gods, **is den roem des Apoſtels** 2 Cor. iv. 2. **Byſonder betoonden ſy dit door de overeenſtemminge van haar woord met de voorſeggingen van Moſes en de Propheten**; Hulpe van God verkregen hebbende, ſta ik tot op deſen dag, betuigende beide klein ende groot: niets ſeggende buiten het gene de Propheten ende Moſes geſproken hebben dat geſchieden ſoude: Namelik dat de Chriſtus lijden moeſte, ende dat hy de eerſte uyt de opſtandinge der dooden zijnde, een licht ſoude verkondigen deſen volke, ende den Heidenen: **ſeide Paulus met veel vyymoedigheid voor den Koning Agrippa.** Hand. xxvi. 22. 23.

Col. iii. 16. Rom. ix. 5. Heb. ii. 3. Matth. xxviii. 16. Luc. x. 16. 2 Cor. v. 20. Matth. x. 19. 20.

§. 54. **Haar woord was't** woord Chriſti, **die** God is boven al te prijſen in der eeuwigheid. **De** ſaligheid **die ſy verkondigd hebben / is eerſt** begonnen verkondigd te worden door den Heere, **en** aan ons beveſtigt geworden van de gene die hem gehoort hebben. **Die Heere hadd' haar uytgeſonden / en belaſt:** Gaat dan henen, onderwijſt alle de volkeren, deſelve doopende in den Name des Vaders, ende des Soons, ende des Heiligen Geeſts: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe. **En daarom geſegd:** Die u hoort, die hoort my: ende die u verwerpt, die verwerpt my: ende die my verwerpt, die verwerpt den genen die my geſonden heeft. **Dus waren ſy geſanten van Chriſti** wege, als of God door haar bad, **ſoo** baden ſy van Chriſti wege, laat u met God verſoenen. **Te dien eynde hadde haar de Saligmaker ſijn Geeſt beloofd en geſchonken. Soo lupdde de belofte:** Gy en ſult niet beſorgt zijn hoe of wat gy ſpreken ſult. Want het ſal u in deſelve ure gegeven worden, wat gy ſpreken ſult. Want gy en zijt het niet die ſpreket, maar

het

het is de Geeſt uwes Vaders die in u ſpreekt. Gy ſult ontfangen Act. i. 8.
de kracht des Heiligen Geeſts, die over u komen ſal: ende gy
ſult mijne getuigen zijn, ſoo te Jeruſalem, als in geheel Judea
ende Samaria, ende tot aan het uitterſte der aarde. De Troo- Joh. xiv.
ſter de H. Geeſt, welken de Vader ſenden ſal in mijnen name, 26.
die ſal u alles leeren, ende u indachtig maken alles wat ik u ge-
ſegt hebbe. Wanneer die ſal gekomen zijn, **namelijk** de Geeſt Joh. xvi.
der waarheid, hy ſal u in alle de waarheid leiden. Want hy en 13 - 16.
ſal van hem ſelven niet ſpreken, maar ſoo wat hy ſal gehoord
hebben, ſal hy ſpreken, ende de toekomende dingen ſal hy u
verkondigen. Die ſal my verheerlijken: want hy ſal het uit het
mijne nemen, ende ſal het u verkondigen. Al wat de Vader heeft,
is mijne: daarom hebbe ik geſegt, dat hy het uit het mijne ſal ne-
men, ende u verkondigen. **Deeſe belofte is ook aan haar waar**
geworden. Soo verhaald den H. Lucas / Ende als de dag Act. ii, 1-5
des Pinxterfeeſts vervult werd, waren ſy alle eendrachtelik by
een. Ende daar geſchiedde haaſtelik uit den Hemel een geluid,
gelijk als van eenen geweldigen gedrevenen wind, ende vervul-
de het geheele huys daar zy zaten. Ende van haar wierden ge-
ſien verdeelde tongen als van vyer, ende het ſat op een yegelik
van haar. Ende zy werden alle vervult met den Heiligen Geeſt,
ende begonden te ſpreken met andere talen, ſoo als de Geeſt
haar gaf uit te ſpreken. **Dus** verkondigden **ſy het** getuigeniſſe
Gods; in betoninge des Geeſtes ende der kracht. **Soo ſpraken**
ſy de wijsheid Gods in verborgentheid **beſtaande**; die **haar**
God geopenbaard **hadde** door ſijnen Geeſt; **deſe ſpraken ſy** niet
met woorden die de menſchelijke wijsheid leerd, maar met
(woorden) die de H. Geeſt leerd. **Gelijk den Apoſtel van**
hemſelven en ſijn medearbeyders getuigd: 1 Cor. c. ii.
Soo hebben deeſe Voorgangeren het woord Gods geſproken.

§. 55. **En dit heeft dan bygevolge ook ſijn waarheid ten**
opſicht van alle Herders en Leeraars / voor ſoo verre als
hare prediking met het woord van de Propheeten en Apoſte-
len overeenſtemt; voor ſoo verre alleen zijnſe rechte Voorgan-
gers; ſoo ſy daarmeede niet overeenkomen / maar die verwer-
pen / zijn ſy verleiders. Niemand kan een ander fondament

leggen

leggen dan het gene gelegt is, het welke is Jesus Christus, **seyde den Apostel / 1 Cor. iii. 11. en daarom tot de Galateren in sijn brief aan haar geschreeven / c. i. 8. 9.** Alwaar 't ook dat een Engel uyt den Hemel u een Euangelium verkondigde buiten het gene wy u verkondigen, die zy vervloekt. Gelijk wy te vooren gesegt hebben, soo segge ik ook nu wederom, indien u yemand een Euangelium verkondigt buiten het gene gy ontfangen hebt, die zy vervloekt. **Soo vermaande Petrus 1 Br. c.** iv. **vers 11.** Indien iemand spreekt die spreeke als de woorden Gods. **'t Geen de Heere door Jesaias al hadde verkondigt / seggende c.** viii. 19. 20. Wanneer sy dan tot u-lieden sullen seggen, Vraagt de waarseggers, ende duivels-konstenaars, die daar piepen, ende binnens monds mompelen: soo segget, Sal niet een volk sijnen God vragen? sal men voor de levendige de doode vragen? Tot de wet, ende tot het getuigenisse: soo sy niet en spreken na desen woorde, 't sal zijn datse geenen dageraad en sullen hebben.

§. 56. **Dus onderscheid dan den Apostel / met reede / de rechte** Voorgangers **der gemeinte van de valsche / en beschrijft de eerste te recht / als** Voorgangeren die 't woord Gods gesproken hebben. **Geen wonder: want rechte voorgangeren**
Joh. xiv. 6. **leiden hare navolgers op den weg des leevens; De weg nu de** waarheid **en** het leevén **is de Soone Gods; Maar dien** openbaard vleesch en bloed niet. **Jaa** den natuurlijken mensch
Matth. xvi. 17. Rom. viii: 2. begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; **(en die Geest is** de geest des leevens in Christo) jaa Hy kan se niet begrijpen, sy sijn hem een dwaasheid. **Die dan een recht** voorganger **sijn sal / dien moet het van** den Vader, die in de hemelen is geopenbaard **sijn; en Hy moet** spreeken het woord Gods, **op dat** het geloove **der leerlingen / niet ruste op de** wijsheid der menschen (**die** alle
Ps. cxvi. ii. 1 Cor. 2, 5. leugenaars sijn) maar **op** de kracht, **en de waarheid** Gods.

§. 57. **Met nadruk spreekt dan den Apostel van** voorgangeren die het woord Gods gesproken hebben.

§. 58. 2. **Hier van hadden de gelovige Hebreen genot gehad; deese** voorgangeren **hadden** haar het woord Gods gesprooken. **U lieden segd den Apostel. Hier meede leerd Hy dat de**

saligheid

ligheid is uyt de Joden, **en aan haar eerst verkondigd:** welker is de aanneminge tot kinderen ende de Heeerlikheid, ende de verbonden, ende de wetgevinge, ende de dienst Gods, ende de beloftenissen: Welker zijn de Vaders, ende uyt welke Christus is soo veel het vleesch aangaat, dewelke is God boven alle te prijsen in der eeuwigheid, Amen. Rom. ix: 4, 5.

Het geen God aan de eerste Patriarchen heeft geopenbaard / hebben sy bekendgemaakt aan de volgende; Dus is het overhandreykt aan de gemeynte Israels; Tot deese heeft God t' sedert dat hare Vaders uyt Ægypten uytgegaan sijn, gesonden alle sijn knechten de Propheeten, vroeg op sijnde ende sendende; **Jer.** vii. 25.

En ook naa de Babylonische gevankenisse / so beloofde God / (en Hy heeft het daar gesteld) Haar te geven, herders naa sijn herte, die HAAR **souden** weyden met wetenschap en verstand. **Jer:** iii. 15.

Het uitverkooren Israel hadd' de belofte dat God wachters op de muuren Jerusalems besteld hadde, die al den dag en al den nacht niet souden swijgen; Tot dat Hy bevestige en Jerusalem stelle tot een lof op aarde. **Jes.** LXII. 6. 7. **s. ook Jes:** LII. 9. **Ps.** LXVIII. 12.

Bysonder soude met de komste van de Messias een aangenaame tale gevoerd worden tot de Hebreen. Troostet, Troostet mijn volk, **soude haarlieder** God seggen. **Jes.** XL. 1. O Zion gy verkondigster van een goede boodschap, klimt op eenen hoogen berg: O Jerusalem, gy verkondigster van goede boodschap, heft uwe stemme op met macht, heftse op, en vreest niet, segt den steden Juda, Siet, hier is uwe Godt. **belast de geest in het selve capittel vers 9.**

§. 59. **Den gelovigen Hebreen dan is van** de voorgangeren het woord Gods **verkondigd; Een weldaad diese billijk hoog waardeeren en betamelijk beandwoorden mogten; Den Apostel toond haar daarom wat haar uit dien hoobde betaamde / wat sy ontrent dese voorgangeren schuldig waren.**

§. 60. I. A. 3. **De plicht die Hy haar afvorderd / is:** GEDENKT UWER VOORGANGEREN.

§. 61. **Het is openbaar / dat den Apostel door gedenken verstaat**

staat in leevendiger geheugenisse houden; herdenken. Te weten: Daar waren in dese tijd alreede verscheidene voorgangeren ontslapen / en de tijd der ontbinding van andre naderde vast. Der eersten moestense van nu aan / der andren ook te sijner tijd / gedenken. Maar het is niet min kenlijk / dat den Apostel hier meede niet slegts wil / dat sy alleen souden in gedachtenis houden / dat 'er sulke mannen geweest waren; maar bysonder / dat se geduurig beschouwen souden dat geene / waardoor sy Voorgangeren geweest waren; namentlijk haren arbeid / Godvruchtigheid / Standvastigheid; en voor al het woord Gods dat sy haar hadden verkondigd.

§. 63. Dit alles nu te gedenken eyscht den Apostel buyten twijffel tot een seeker eynde / te weten: om het selve met een waardig gevrag te beandwoorden; sonder 't welke / dit herdenken te vergeefs soude sijn / indien maar ook te vergeefs. Dus leggen in dit eene woord / verscheidene plichten opgesloten.

§. 64. 1. **De gelovige Hebreen moesten deser** voorgangeren gedenken, **om God te danken dat Hy haar verwaardigd heeft / gesanten toe te senden / om haar sijn raad te openbaren en op den weg des leevens te leyden.** Looft den Heere mijne ziele, ende en vergetet geene van sijne weldaden, **segd een regtschapen Israelit onder andren ook daarom / om dat God** Mosi sijne wegen heeft bekend gemaakt, den kinderen Israëls sijne daden. **Ps. ciii. i. 2. 7. de kerk word vermaand:** Singht den Heere by beurte met danksegginge: Psalm singt onsen God op de harpe. **en waarom? onder andre reedenen is deese:** Hy maakt Jacob sijne woorden bekent: Israel sijne insetttingen ende sijne rechten. Alsoo en heeft hy geenen volke gedaan: ende sijne rechten die en kennen sy niet. Halelu-Jah. **Ps. CXLvii. vs. 7. 19. 20.**

§. 65. 2. **Harer** voorgangeren **gedenkende / moesten sy liefde betoonen tot derselver gedachtenis / naam en overgebleevene naastbestaande; Die een weldaad / van God ontfangen / hoog acht / is schuldig en doorgaans bolveerdig / om in waarde te houden / die geene / welker dienst de Heere gebruykt heeft /**

om

om Hem deselve toetebrengen. Dat is een van de gronden waarop de billijkheid van het vijfde gebod rust. Daarom wil Paulus/Dat de Ouderlingen die wel regeeren dobbeler eere weerdig geacht worden, voornamelijk die arbeyden in het woord ende Leere. 1 Tim: v. 17. en 1 Thess: v. 12. 13. Ende wy bidden u, Broeders, erkent de gene die onder u arbeyden, ende uwe Voorstanders zijn in den Heere, ende u vermanen: Ende acht'se seer veel in liefde, om hares werks wille. **Deese liefde nu moest met de dood deeser** voorgangeren **niet ophouden; maar ook na haar overblijven/ en** de gedachtenisse des rechtveerdigen by haar tot segeninge zijn. Prov. x: 7.

§. 66. 3. **De gelovige Hebreen moesten harer** Voorgangeren **gedenken/om niet ongevoelig te sijn/onder de kastijdende hand des Heeren. De kerke immers lijd/en 't is tot harer besoekinge/ als God getrouwe voorgangeren t'huys haald; Dat is meermaals een voorbode van een dag des kwaads.** De rechtveerdige komt omme, ende daar is niemant die het ter herte neemt: ende de weldadige lieden worden weg geraapt, sonder datter yemand op lett, dat de rechtveerdige weg geraapt word voor het quaad, **segd daarom Jesaias** c. Lvii. 1. **Het is gantsch onbetamelijk en een bewijs van een verhard herte / als God** slaat, geen pijn te gevoelen. **sy moesten dan harer** voorgangeren gedenken; **om te klagen als God tot klagen roept** (**verg. 1 Sam.** xxv. 1. 2 **Chron:** xxxv. 25) **om God in de roede te vallen; door hoetveerdigheid verdere oordeelen te ontvlieden; Gods aangesichte te smeeken/ dat Hy de kreuke wilde heelen/ en andere voorgangeren verwekken. Wilde** de Heere **immers** brood der benauwtheid en wateren der verdrukkinge geeven; **dat Hy door hare** leeraren niet meer doe wegvliegen als met vleugelen; **maar dat** hare oogen hare leeraars mogten sien, **en hare** ooren hooren de stemme **des geenen die** achter haar **is/** seggende: Dit is de weg, wandelt in denselven; als sy souden afwijken ter rechter of ter slinkerhand. **Dat God voortaan altijd** wachters **op hare** muuren **mogte** geeven, die al den dag en al den nacht niet **mogten** swygen. **Dat Hy hare** opsienders vreedsame, **hare** drijvers rechtveerdige **make. volgens de beloften Jes.** xxx. 20. 21. **Jes.** Lxii: 6. 7. Lx. 17. Jer. v: 31.

§. 67. 4. **De gelovige Hebreen moesten soo haarer** voorgangeren gedenken, **dat se hare leere in gedachtenis hielden/ dis overdagten/ die beminden/ die gehoorsaamden**; **geen wonder:** Want sy **hadden haar** het woord Gods gesprooken. **soo vermaande Paulus Timotheum 2 Tim.** iii. 14. 15. 16. 17. Maar blyft gy in 't gene gy geleerd hebt, ende daar van u versekeringe gedaan is, wetende van wien gy het geleerd hebt: Ende dat gy van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wys konnen maken tot saligheid, door het geloove welk in Christo Jesu is. Alle de Schrift is van God ingegeven, ende is nuttig tot leeringe, tot wederlegginge, tot verbeteringe, tot onderwijsinge die in de rechtveerdigheid is. Op dat de mensche Gods volmaakt zy, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust. **Vergelyk hiermeede de vermaning des Heeren Jer.** vi. 16.

§. 68. 5. **De gelovige Hebreen moesten haarer** Voorgangeren gedenken, **om vruchten voorttebrengen waardig den arbeid die hare** voorgangeren **tot haren nutte hadden besteed/ op dat die niet tegen Haar mogte getuygen in Gods gerichte;**
Jes. v; 4-7. **Dat sy Gode geen reede geeven mogten/ om te seggen/** Wat is 'er meer te doen aan mijnen Wijngaart, 't welk ik aan hem niet gedaan en hebbe? waarom heb ik verwacht dat hy goede druyven voortbrengen soude, ende hy heeft stinkende druyven voort gebracht. Nu dan, ik sal u-lieden nu bekent maken, wat ik mijnen Wijngaart doen sal: Ik sal sijnen tuyn wech nemen, op dat hy sy tot afweydinge, sijnen muur sal ik verscheuren, op dat hy sy tot vertredinge. En ik sal hem tot woestheid maken, hy en sal niet besnoeyt, noch omgehakt worden, maar distelen ende doornen sullen daar in op gaan: ende ik sal den wolken gebieden, dat sy geenen regen daar op regenen. **sie diergelijke klachten Gods/ en bedreygingen van Gods sware en schrikkelijke oordeelen daarover Jer.** vii. 25. 26. **Zephan.** iii. 7. 8. **Tot vermijding dan van dit kwaad/ vermaand haar den Apostel harer** voorgangeren te gedenken. **soo sprak Hy tot de Ouderlingen van Ephesen Handel:** xx. 31. Waakt, ende gedenkt dat ik drie jaren lang nacht ende dag niet opgehouden en hebbe een yegelijk met traanen te vermanen.

§. 69.

§. 69. 6. **Eindelijk / Haarer** voorgangeren **te** gedenken **moest de gelovige Hebreen / lokken en trekken om denselven in hare Godsvruchtigheid op 't spoor te volgen. Dat druckt den Apostel nader uyt als Hy vervolgens daarby voegd in**

§. 70. **B. Het tweede lid deeser vermaning:** Volgt haar geloove naa, aanschouwende de uytkomste harer wandelinge. **In welke woorden den Apostel**

א. **Vermaand**; Volgt haar geloove naa.

ב. **Een middel voorschrijft / 't geen haar tot naarkooming van die vermaning aandrijven konde:** aanschouwende de uytkomst harer wandelinge.

א **In deese vermaninge hebben wy agt te geeven op**

a. **'t Voorwerp / den gelovigen Hebreen ter betragtinge voorgesteld.** Haar (**der** voorgangeren) geloove.

b. **Haar pligt daar ontrent:** Volgt **het** naa.

§. 71. I. B. א. a. Geloove **segd eigentlijk de toestemming die men geeft aan ymands getuygenisse / waar door men het selve als waaragtig aanneemd; dus in 't gemeen aangemerkt / kan het alderhande getuygenissen tot syn voorwerp hebben; maar wanneer de H. Schrift doorgaans het geloove roemt / soo verstaat sy daar door de aanneeminge van het alderuytneemenste / dierbaarste en gewichtigste getuygenisse; namentlijk het getuygenisse Gods van sig selve / en van de weg tot syne gemeynschap / te erlangen in synen soon / als de Heere onse geregtigheid / door synen Geest.**

§. 72. **Dog dewyle een betamelijke en beminlijke waarheid te regt gekend zijnde / een liefde tot deselve verwekt / en deese een gedrag der selve waardig medebrengt / soo verstaat de H. Schrift / als sy van 't ware saligmakende geloove spreekt / niet alleen die toestemminge van dit getuygenisse Gods / in soo verre / dat men het voor waarheid houd; maar sulk eene toestemminge / die met hoogagting en liefde van die waarheid vergeselschapt gaat / en de begeerte ontsteekt om deel aan deselve te hebben.**

§. 73. **Te weten: God getuygt van synen Soon dat die van den Vader den sondaar** geworden **is / of worden sou-** 1 Cor. i; 30.
de tot wijsheid, rechtveerdigheid, heiligmakinge, ende ver-

Gal. iii: 13. 2 Cor. v: 2. loſſinge. **dat de Soone** een vloek **geworden is / of wor-den ſoude /** voor ons , op dat wy ſouden worden rechtveer-digheid Gods in hem , **en dat hy ſijnen** Geeſt **geeft / tot** een

Eph. i: 14. onderpand van onſe erveniſſe tot de verkregene verloſſinge, tot prijs ſijner heerlijkheid. **Dus ſegd het geloove / niet al-leen de toeſtemminge die men geeft aan deeſe waarheid / waar doormen verſegeld dat God waaragtig is / maar ook de liefde tot deſelve / waar door men dit als Gode be-tamelijk en beminlijk door den ſondaar houdende / boven alles wenſcht Chriſti / tot wijsheid / regtveerdigheid / hey-ligmaking en verloſſinge / deelagtig te worden door den H. Geeſt.**

§. 74. **Daarom word het geloove in de H. Schrift / beſchree-**

Joh. i: 12. **ven als een** aanneminge **van Chriſtus / als een** honger en

Matth. v: 6. dorſt naa **Chriſti** geregtigheid; **het word genoemd /** toevlugt

Pſ. ii: 12. tot hem neemen, tot den name des Heeren als tot een ſterken

Prov. xviii: 10. tooren **te** loopen, **ſig** tot Hem **te** wenden **om** behouden **te** wor-

Jeſ. xlv: 22. den. **En wat diergelijke beſchrijvingen meer zijn.**

§. 75. **Voorts / dewijle God die 't beloofd heeft getrouw is / ſoo kan de ziele die ſoo den toevlugt genomen heeft / ſig ge-**

Pſ. lxiv: 11. **ruſt ſtellen /** op den HEERE vertrouwen, ſig in hem verblij-den en beroemen. **Welke** roem der hoope, **of** volle verſekert-heid des geloovs, **ook wel** het geloove **genoemd word.**

§. 76. **Dit** geloove **ſoo niet altijd in de laatſte en volmaakt-ſte trap / immers het noodſakelijke desſelvs /** de honger en dorſt naa **Chriſti** gerechtigheid, **roemd den Apoſtel hier in deſe** voorgangeren, **wanneer Hy ſpreekt van** HAAR geloove. **Hy merktſe dan aan als ſulke die andren predikende ſelv' niet ver-wonderlijk waren. Het woord Gods verkondigende hadden ſy ſelv' het getuygeniſſe Gods met den gelove aangenomen: Dien lof geeft den Apoſtel aan de voorgaande** voorgangeren **Heb:** xi. 39. Deeſe alle hebben door het geloove getuygeniſſe ge-had. **En van Hem ſelven en ſijn medevoorgangeren getuygd Hy Gal:** ii. 16. wetende dat de menſche niet gerechtveerdigd en word uyt de werken der wet, maar door het geloove Jeſu Chri-ſti, ſoo hebben wy ook in Chriſtum Jeſum gelooft, op dat

wy

wy souden gerechtveerdigt worden uyt het geloove Christi, ende niet uyt de werken der wet: daarom dat uyt de werken der wet geen vleesch en sal gerechtveerdigt worden.

§. 77. **Dit** haar geloove **hadden deese** voorgangeren **betoond / en door alderhande goede werken** (**want het seggen van Jacobus in sijn Sendbrief cap.** 11. 18. **heeft altijd plaats**; Toond my uw geloove uyt uwe werken) **als waar door sy** Gode behaagd **hebben**; **en door hare standbastigheid en lijdsaamheid in alle verdrukkingen om der Waarheid wille. Immers daar door sijn veele van de eerste** voorgangers **gesterkt / dat sy sonder te beswijken /** zijn uitgerekt geworden, de aangebodene verlossinge niet aanneemende, op dat sy een beter opstandinge verkrijgen souden. Ende andere hebben bespottingen ende geesselen geproeft, ende ook banden ende gevangenisse: Zijn gesteenigt geworden, in stukken gesaagt, versocht, door het swoert ter dood gebracht: hebben gewandelt in schaaps-vellen: ende in geiten-vellen: verlaten, verdrukt, qualijk gehandelt zijnde: (Welker de wereld niet weerdig en was) hebben in woestynen gedoolt, ende op bergen, ende in spelonken, ende in de holen der aarde. **Heb.** xi: 35--39. **Soo leesen wy van de** voorgangeren **der gelovigen Hebreen onder de dagen des Nieuwen Testaments / dat sy** verblijd **waren / dat** sy waardig geacht waren geweest, om sijns naams wille smaadheid te lijden. **Act.** v: 41. Heb. xi: 5, 6.

§. 78. **Dit waren de rechte** voorgangeren / **in welken het** geloove **soo uytblonk. Soo moet een** voorganger **zijn een** voorbeeld der geloovigen, in den woorde, in wandel, in liefde, in den geest, in geloove, in reynigheid. 1 **Tim.** iv: 12.

§. 79. **Wat wonder dan dat**

I. **B.** 8. b. **De plight der gelovige Hebreen gesegd word te zijn / dit** geloove **deser** voorgangeren naa te volgen. Volgt haar geloove naa.

Dat is / (gelijk uyt het voorgaande van selv' blijkt) omhelst / gelijk als sy / Christum door het geloove / en betoont sulks door lijdsaamheid / standbastigheid / en allerhande goede werken. Soo mag en moet een recht voorganger, **die ook een voor-**

beeld

beeld is / soo vermaande den Apostel Paulus: Weest mijne navolgers gelijkerwijs ook ik Christi. 1 Cor. xi: 2. Phil. iii: 17.

§. 80. Dog het verdient sijn opmerking / dat den Apostel segd: Volgt haar geloove naa. Te weten: Hy merkt het geloove aan / als de Wortel van alle deugd; Waar uyt al wat reyn / al wat liefelijk is / al wat wel luyd voortbloeyt; Want het gelove reynigd het herte. Soo dat / haar geloove naa te volgen, is all' hare deugden na te volgen.

Act. xvi: 9.

§. 81. Ook wil den Apostel / dat de gelovige Hebreen het gelove deser voorgangeren souden navolgen: nademaal deese alle / soo lang als se op aarde waren / nog hadden hare gebreeken en swakheden; De Exempelen harer struykelingen in de H. Schrifture aangeteekend / zijn bekend. Wy hebben deesen schat, segd Paulus / (soo groot een voorganger!) in aarde vaten 2 Cor. iv: 7. Aan de gebreeken der voorgangeren moesten sy sig spiegelen / deselve sorgvuldig mijden / 't voorwerp van hare navolging moest alleen haar geloove zijn / en't geen uyt het geloove voortkomt. Volgt haar geloove naa.

I. B. 2. §. 82. Op dat se dit nu te beeter betrachten mogten / schrijft haar den Apostel een middel voor / 't geen haar in dien deele konde vorderlijk zijn / als hy segd: aanschouwende de uytkomste harer wandelinge.

§. 83. Hier sienwe dat den Apostel den gelovigen Hebreen:

I. B. 2. a. Aanbeveelt te aanschouwen de uytkomste harer wandelinge.

b. Dit als een middel aanmerkt 't geen dienstig was / om de gelovige Hebreen aan te setten tot navolginge van het gelove der voorgangeren.

I. B. 2. a. Wat de saak selv' betreft / wy hebben hier te letten op

1. 't Voorwerp 't welk hy haar voorsteld: de uytkomste harer wandelinge:
2. Hare besigheid ontrent dit voorwerp: sy moesten het aanschouwen.

§. 83. I. B. ב. a. i. (α) Hare wandeling, ἀναστροφὴ, **ſegd haren ommegank en verkeeringe onder de menſchen; ſoo dooz woozden als dooz werken. ſie dit woozd** 1 Pet. i: 19. 11: 12. Gal. i: 13.

§. 84. I. B. ב. a. i (β) **Van deſen haren** wandel **wil den Apoſtel dat ſy** de uytkomſte **ſullen** aanſchouwen. **Wat het woozd** ἔκβασις uytkomſte **vertaald / alhier ſeggen wil / zyn de uytleggers niet eens. De geleerde** De Dieu **vertaald het** de wijſe harer wandeling. **Meenende dat het overeenkomt met het woozd** תוצאות **in de Hebzeeuſche tale / 't geen Hy** Pſ. LXVIII: 21. **op deſelve wijſe opvat: vertalende het laatſte gedeelte van dat Hy.** By den HEERE den Heere zijn de wijſen des doods, **dat is / het ſtaat by den Heere / op wat wijſe of ten verderve of tot een doozgang in het eeuwige leeven / de menſchen ſterven. Dus ſoude hier de ſin der woozden** aanſchouwende de wijſe harer wandeling, **ſoo veel ſeggen / als lettende hoe ſy gewandeld / omgegaan en verkeerd hebben in de wereld.**

§. 85. **Andze / gelijk bysonder** Grotius, **verſtaat 'er** het eynde **dooz / de dood; en oozdeelt dat den Apoſtel wil dat de Hebzeen ſouden aanſchouwen hoe ſtandvaſtig en getrouw die** voorgangeren **gebleven zijn in haren goeden wandel / tot den** uytgang, **het eynde / de dood toe.**

§. 86. **Andze meenen dat den Apoſtel ſiet op de vzucht en uytwerking die deeſe** voorgangeren **gehad hebben van haren arbeid en** verkeeringe, **hebbende namentlijk de weereld reeds ſoo verre bekeerd / de Joden tot het Evangelium der vzyheid / de Heydenen tot de Gemeinſchap der kerke gebzagt / veele gelovigen verſterkt en getrooſt; en wat diergelyke vzuchten van haren arbeid meer zijn. Waar by ſe voegen / het** einde **van haar** geloove de ſaligheid harer zielen. **Waarlijk de Apoſtelen / als** voorgangers **der kerke / arbeidende / ſtrijdende en lijdende / mogten wel ſeggen / gelijk Paulus doed;** 2 Tim. i: 11/12. Waar toe, **te weten / tot het Evangelium /** ik geſteld ben een Prediker, ende een Apoſtel, ende een Leeraar der Heydenen: Om welke oorſaake ik ook deſe dingen

lijde; maar en worde niet beschaamt. Want ik weet wien ik gelooft hebbe, ende ik ben versekert dat hy machtig is mijn pant by hem weg gelegt te bewaren tot dien dag. **Dus hadden sy een gelukkige** uytkomste **gehad** van hare wandelinge.

§. 87. **Onses oordeels word gevoeglykst door** de uytkomste harer wandelinge **verstaan / de overgang upt den staat dezes leevens in het eeuwige; den** uytgang **upt deese** verkeeringe **onder de menschen / en overgang tot den staat der heerlykheid en't geselschap der** geesten der volmaakte regtveerdige. **Soo word het woord** uytkomste ἔκβασις **gebruykt / om den overgang upt den eenen staat in den anderen te betekenen:** 1 Cor. x: 13.

§. 88. **Dus leerd ons den Apostel als hy spreekt van** de uytkomste harer wandelinge, **dat** de voorgangers **der gelovigen Hebreen niet slegts alleen in dit leeven op Christum zijn hopende geweest / Neen / dan waren sy geweest de ellendigste van alle de schepselen;** maar **sy hebben eene** uytkomste harer wandelinge **verkreegen; hare siele is verlost upt het lichaam deeses doods / tot God opgenomen in den heemel / in volkomene gelukzaligheid en heerlykheid. Immers den Apostel heeft in desen Sendbrief cap.** 2. **vs.** 10. **geleerd / dat God** veele kindren **reeds hadde** ingeleyd ter heerlykheid; **en cap.** xi. **vs.** 13--17. **heeft hy getoond dat de gelowige voorvaderen** gasten en vreemdelingen geweest zijn op der aarde, **maar dat sy** een vaderland gesogt **hebben / namelyk** het hemelsche, **jaa · dat God** haar een stad bereid hadt, **'t welk den Apostel bewijst / om dat sig** God harer niet en schaamt om hare God genaamd te worden. **En dat Moses** gesien heeft op de vergeldinge des loons. **Heb.** xi: 26. **Enoch en Elias syn selv' naa den ligghame in den hemel opgenoomen. Dus waren** in het huys van **Christi** vader **alreeds** veele wooningen, **dat is veele plaatsen die bewoond waren. Joh.** xiv: 2. **Want sy / welker God de Heere was /** leevden Hem alle. **volgens 't getuygenisse van Jesus Luc.** xx: 38. **Soo hebben dan de** voorgangeren **van**

den

den ouden dag een gelukkige uytkomste gehad harer wandelinge.

§. 89. En wat de Apostelen en Apostolische Mannen en getrouwe Leeraren betreft / welke de uytkomste harer wandelinge zy / leerd den Apostel in sijn voorbeeld : 2 Tim. iv: 7/ 8. Ik hebbe den goeden strijt gestreden, ik hebbe den loop ge-eyndigd, ik hebbe het geloove behouden. Voorts, is my weg gelegt de kroone der rechtveerdigheid, welke my de Heere, de rechtveerdige Rechter, in dien dag geven sal: ende niet alleen my, maar ook allen die zijne verschijninge lief gehadt hebben. Salig dog sijnse die in den Heere sterven, van nu aan: Ja segt de Geest, op dat sy rusten mogen van haren arbeid: ende hare werken volgen met haar. Apocal. xiv: 13.

§. 90. I. B. 3. a. 2. Deese uytkomste der wandelinge der voorgangeren nu moesten de Hebreen aanschouwen.

§. 91. Het woord ἀναθεωρεῖν aanschouwen vertaald / beteekend met sonderlinge opmerking en aandagt aanschouwen, iets als t'elkens wederom beschouwen. 't Word gebruykt Handel. xvii. 23. allwaar buyten twijffel een opmerkende en aandagtige beschouwing gemeend word. Dog het is bekend / dat men niet alleen met de lighamelijke oogen gesegd word iets te beschouwen / maar ook met de oogen des verstands / wanneer men die saak overweegt / met ernst overdenkt / en sijn gedagten daar op vestigd; en de sake selv' voordert dat men 't hier soo opvatte.

§. 92. Dit was dan de pligt der gelovige Hebreen met ernst en opmerking te overdenken / wat voor eene salige uytkomste de voorgangeren hadden verkreegen / op hare Godvruchtige wandelinge.

§. 93. Niemand denke: hoe souden sy dese uytkomste aanschouwen? dewijle niemand in den hemel opklimmen kan en aanseggen wie daar en tot hoe grooten gelukkseligheid verheerlijkt is? Immers 't is nog niet geopenbaard wat wy zijn sullen. God toon herft aan de eene sijde onbedrieglijke getuygenissen gegreven van 't geluk der gelovigen / die sy op hare gelovige voorgangeren konden en moesten toepassen.

Jaa God hadd'er veele in't bysonder getuygenis gegeeven / gelijk den Apostel c. xi. **getoont heeft ; en de Saligmaker den Apostelen belooft / (Judas uytgesonderd) dat** sy souden zijn daar Hy is, om sijne heerlijkheid te aanschouwen. **sie** Joh. xiv: 2. xvii: 34. **God heeft / ter versterkinge van die verwachting / in Enoch / Elias / voornamelijk Christus / blijken gegeeven / van 't geluk der** uytkomste **van de gelovige** voorgangeren.

§. 94. **En is het nog niet ten vollen** openbaar wat wy zijn sullen, **dat eevenwel weeten wy / dat het een** gantsch uytneemend eeuwig gewigte der heerlykheid **zijn moet / 't geen sy verkrijgen / welker** deel, **en** loon seer groot, **Jehovah / de** alleen salige **en** de algenoegsame **God is. Het geen den H. sanger reede gaf om uyt te roepen :** O Hoe groot is u goed, dat gy weg geleid hebt voor de geene die u vreesen! dat gy gewrocht hebt voor de geene die op u betrouwen, in de tegenwoordigheid der menschen kinderen! Ps. xxxi: 20.

§. 95. **Waardig dan was** de uytkomste van de wandelinge der gelovige voorgangeren, **om met allen ernst en opmerking** aanschouwd **te worden**; **Jaa 't was der Hebreen pligt / om se t'elkens weer en als op nieuws te beschouwen; immers nopt souden sy deselve genoeg en naa waarde hoog agten;** Want geen oog heeft gesien, geen oore heeft gehoord, en het is in geenes menschen herte opgeklommen, 't geene God bereid heeft, den geenen die Hem liev' hebben. **Menigmaal worden ook de gelovigen door het sienlijke afgetrokken van de overweeginge van 't eeuwige en onsienlijke / en daarom noodig was het dat de Hebreen met ernst en meermaals met vernieuwde kragten** aanschouwden de uytkomste van harer voorgangeren wandelinge.

§. 96. I. B. ב. b. **En dit was het rechte middel / om aangesett en bolbeerdig gemaakt te worden om** het gelove **van deselve** naatevolgen. **Immers wie soude niet begeerig sijn naa sulk een heerlijke** uytkomste? **kan 'er wel iets dierbaarder bedagt worden? is 'er wel iets dat hare liefde waardiger sijn konde? is niet alles wat de weereld heeft en geeven**

kan

kan enkel ydelheid? Die gaat dog voorby ende alle hare begeerlijkheid. De overdenkinge dan en ernstige beschouwinge van dese heerlijke uytkomste moest in haar een yverige begeerte naa deselve ontsteeken; en vygevolge / nademaal de kroone deser heerlijkheid niet anders als op den strijd des geloofs bekomen wordt / soo konde en moeste / de aanschouwinge van de uytkomste van der voorgangeren wandelinge de Hebreen krachtig dringen om der selver geloove na te volgen.

§. 97. Dus segt den Apostel teregt: Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben: ende volgt haar geloove na, aanschouwende de uytkomste harer wandelinge. Immers indien de gelovige Hebreen het geloove deser voorgangeren navolgden, sy hadden deselve uytkomst harer wandeling te verwachten; want Jesus Christus is gisteren en heden deselve ende in der eeuwigheid. gelijk den Apostel in 't volgende vs. daar by voegd.

§. 98. II. Den Apostel dan dringt syn vermaning in het agtste vs. aan / door 't voorstel van een seer gewigtige grondwaarheid; seggende: Jesus Christus is gisteren en heden deselve ende in der eeuwigheid. Deese waarheid sullen wy kortlijk op haar selve overwegen / en daar naa sien wat klem daar in steekt om de soo verklaarde vermaning den Hebreen op 't herte dringen.

§. 99. Wat de saak selv' betreft / wy hebben in dese woorden te letten op

II. A. Het onderwerp der reede: Jesus Christus.

B. Het geene daar van getuygd word: Hy is gisteren en heeden deselve ende in der eeuwigheid.

§. 100. A. Wie deese Jesus Christus is / is ook den eenvoudigsten onder de regtsinnigen bekend. Namelijk: de Soone Gods in kragt, God boven al te prijsen in der eeuwigheid, dog God geopenbaard in het vleesch. Rom i: 4. ix: 4. 1 Tim. iii: 16.

§. 101. Dese Soone Gods draagt de Namen van Jesus Christus, de Saligmaker, de Gesalvde, gelijk by andre gelegentheeden breeder verklaard word.

§. 102. Jesus, Saligmaker, word Hy genaamd / om dat

Hy is de algenoegsame, **een God in wien magt is en liebde om te komen en te willen verlossen**; **Een** God van volkomene saligheid, **by wien** uytkomsten zijn tegen de dood; **die volgens de opgenomene bozgtogt** / een vloek geworden **is booz den uytverkorenen sondaar om dien** van de vloek **te** verlossen, **die een** randsoen gevonden **heeft** / **op dat den uytverkoren sondaar** in 't verderf niet nederdale; **die** gehoorsaam **is geweest en** alle geregtigheid vervuld **heeft** / **op dat de sijne daar booz** tot regtveerdige worden, **en in het eeuwige** leeven heerschen **mogten**; Saligmaker **mag Hy heeten** / **dewijle Hy booz een geduurige boozbidding** / **van den Vader dese saligheid der uytverkoorenen** / **als** de loon **sijns arbeids begeert**; **jaa deselve booz sijn Geest** (**dien Hy** / **magt hebbende van den Vader** / **uytstozt**) **uytwerkt** / **den bzygekogten sondaar** / **heyligende bertroostende** / **bewarende** / **en hier namaals verheerlijkende.**

Ps. xviii: 21. Gal. iii: 13. Job. xxiii: 24. Philipp. ii: 8. Matth. iii: 15. Rom. v: 19, 17.

§. 103. Christus, Gesalvde **wozd Hy genaamd** / **om dat Hy** hem selven die eere niet heeft aangenomen om hoogepriester te sijn, **maar daar toe** geroepen **is** / **booz** DIEN die tot Hem gesegd heeft, gy zijt mijn Soon, heden hebb' ik u gegenereerd.

Heb. v: 4, 5.

§. 104. **Hy is** gesalvd; van eeuwigheid **berozdineert** / voor de grondlegginge der weereld voorgekend, **in de volheid des tijds bekwaam gemaakt booz** de Geest des Heeren **die** op hem ruste, **Hy is betoond en geopenbaard te zijn de groote Hoogepriester** / **de opperste Pzopheet** / **de Koning en Heere van de Kerke.**

Proverb. viii: 23. 1 Pet. i: 20. Jes. xi: 2.

§. 105. De Hogepriester, **om booz de offerhande sijns lighaams de** ongerechtigheid te versoenen, **en** de eeuwige geregtigheid aan te brengen; **Om** in eeuwigheid leevende, **altijd booz sijn volk** te bidden **en haar te segenen.**

Dan. xi: 24. Heb. vii: 23-26.

§. 106. De Propheet **om haar den raad Gods** / **en in eygener persoon** / **en booz sijne dienstknechten uytwendig** / **en booz sijnen Geest inwendig** / **bekend te maken.**

§. 107. De Koning; **Om die geene die Hy als Priester** versoend heeft / **als sijn** eygen volk, **te bestieren booz sijn woozd en geest** / **als** den Scepter sijner sterkte. **Om deselve booz**

Tit. ii: 14. Ps. cx: 2.

dooz sijne macht en wijsheid te beschermen / datse van den boosen niet overwonnen wozden ; op dat hy se dus na sijn raad gelegd hebbende / in sijne heerlijkheid opneemen / en soo selv' in hare saligheid verheerlijkt en wonderbaar worden mogt. 2 Thessal. i: 10.

§. 108. Om deese reedenen dzaagt de Soone Gods / de Namen Jesus Christus. Deese is hier het onderwerp der reede.

§. 109. Van desen Jesus Christus nu getuygd den Apostel / Hy is gistren en heeden deselve ende in der eeuwigheid.

§. 110. Tot verstand van dit getuygenisse dient te wozden opgemerkt

א. Wat dooz tijden den Apostel meend / als hy segt: gisteren en heeden, tot in der eeuwigheid.

ב. Wat den Apostel van Jesus Christus in alle deese tijden getuygd / als Hy segd / Hy is in die alle deselve.

א. De tijden dzukt den Apostel uyt

a. Dooz woozden van de voozleedene en van de tegenwoozdige tijd: gisteren en heeden.

b. Dooz woozden die op het toekomende sien en in der eeuwigheid.

§. 111. II. B. א. a. Dat de woozden gisteren en heeden in hare eerste beteekenisse den naastwoozgaanden en tegenwoozdigen dag beteekenen / is bekend ; niet minder dat se meermalen ruymer genomen wozden om de voozleedene en tegenwoozdige tijd uyt te dzukken ; en daar is niemand die betwist dat deselve alhier de laatste beteekenis hebben. Dog daar komt het op aan / hoe verre men te rugge sien / hoe hoog de voozleedene tijd / waar van den Apostel hier spzeekt / beginnen / en waar eyndigen moet. Hier over zijn verscheide gevoelens. Exod. v: 7. 14. Jes. xxx: 33.

§. 112. Onder de Socinianen verstaat Enjedinus en Slichtingius dooz gistren en heden, de tijd van Jesu komste en omwandelinge in den vleesche / (dooz 't woozd gistren) en de tijd in welke de Apostel dit schzeef: (dooz 't woozd heden) dus verstaan sy dooz 't woozd gistren een onlangs voozleede-

nen

nen tijd; waar toe sy met met deese spreekwijse vergelijken/ het seggen van Bildad in het boek Jobs/ cap. viii: 9. Wy zijn van gistren, ende en weeten niet: dewijle onse dagen op der aarde eene schaduwe zijn.

§. 113. Onses oordeels is dit ongegrond. Het is klaar dat den Apostel door't woord gistren niet wil te kennen geeven/ de kortheid van de voorledene tijd/ hoe onlangs dit geweest zy; want dit niet de minste klem of gewigt aan sijne redeneering geeven soude/ maar deselve veel meer laf en lam maken; dus sluyt hier op het bygebragte voorbeeld uyt Jobs boek niet; dewijle aldaar de omstandigheeden vorderen/ dat het woord gistren een korte geduursaamheid beteekene; want daar word by gevoegd/ dat onse dagen een schaduwe zijn op der aarde; en uyt die broosheid/ schielijke vergankelijkheid en korte geduursaamheid des menschelijken leevens beslooten: wy en weeten niets. Maar hier ter plaatse blijkt uyt geene omstandigheid dat het aangelegd is om een korte geduursaamheid uyt te drukken/ jaa de bygevoegde woorden: en in der eeuwigheid, doen het tegendeel bevroeden.

§. 114. Daar beneeven is aan te merken/ dat den Apostel/ de tijd van Christi verschijning en omwandeling in 't vleesch/ en de tijd van der Apostelen Prediking/ door deselve tijd reekend; vergelijk met malkanderen Heb. i: 1. ii. 1-5. iii. vs. 7-16. behoord dan die geheele tijd tot het heeden, waar van den Apostel spreekt/ soo moet dit gistren ouder zijn/ en een vroeger tijd beteekenen.

§. 115. Voeg hier by dat de redeneering des Apostels anders haar klem verlies; want die legt daar in: Dat sy die 't geloove der voorgangeren souden navolgen/ ook met haar deselve uytkomste harer wandelinge souden erlangen; Nu/ onder de voorgangeren zijn ook de Patriarchen en Propheeten; (immers deeser geloove en uytkomst van der selver wandeling heeft den Apostel den gelovigen Hebreen voorgesteld c. xi. en xii. vs. i.) sal dan de redeneering des Apostels wel voortgaan/ soo moet het woord gistren te deeser plaatse mede bevatten de tijd in welke die voorvaderen hebben geleevd.

§. 116. Het

§. 116. Het is waar / dat hier geen woord gevonden word / 't welk noodsakelijk verepscht / dat men dit bs. opneeme als een bevestiging van het voorgaande ; dewijle dit vers aan 't voorgaande door geen want, of dewijle, of diergelijk geknoopt word. Eevenwel / dit is / onses oordeels onwederspreke-lijk / dat meermaals 't voorgaande woord aangedzongen / door 't voorstel van een spreuk die door geen koppel-woord daar-aan vast gemaakt word. sie Heb. x: 31. Jac. v: 16. en diergelijke plaatsen in welken het upt de sake selv' moet worden afgenomen. Nu legd de saak alhier soo / dat upt deese waarheid / die den Apostel in dit 8. bs. ter neder steld / het eeben voorgaande kragtig kan worden aangedzongen ; wat grond soude het dan hebben / dat men sig inbeelden soude / dat men meer wijsheid in de reedenen des Heyligen Geests soude konnen sien / als Hy 'er selve in beoogd hadde.

§. 117. Wy stellen dan vast / dat onder het woord gisteren en heeden alhier begreepen is / al die tijd / in welke de gelovige voorvaderen / en hare navolgeren tot (ten minsten) die tijd toe / in welke Paulus schreef / geleevd hebben ; Hier in stemmen (soo veel wy weeten) alle regtsinnige over een. Maar deese tijd word van de eene anders als van andzen verdeeld.

§. 118. Sommige verstaan door 't woord GISTREN, de tijd / die 't sedert de eerste openbaring van Gods genade-besluyt in het Paradijs / tot de komste van Christus toe / is verloopen ; door 't woord HEEDEN, de tijd des Nieuwen Testaments. Dus konnen de tijden geboeglijk in twee gescheiden worden. Daar is geweest / een tijd van verlangen / van verwachtinge / van hoope. Daar op is gevolgd een tijd van verbullinge / in welke alle beloften Gods Jaa en Amen gewozden sijn in Christo. sie Matth. xi: 11. xiii: 17. 2 Cor. i: 20. Heb. xi: 39/40.

§. 119. Dese verklaring dan / is / wat de saak selv' betreft / niet ongerijmd / nog strijdig tegen de redeneering. Echter meenen andze dat men de tijden hier gemeld / nog wat anders soude konnen verdeelen. Te weten

§. 120. Sy begrijpen onder 't woord GISTREN, die tijd / in welke God sijne Kerke door sijne genade-beloften sonder het jok der wet / geleid en vertroost heeft. Door het woord HEEDEN, de tijd des Ouden Testaments / in welke Israel dienstbaar was onder de wet der schaduwen.

§. 121. Voor dit gevoelen schijnd te konnen bygebragt worden / eerstelijk in 't gemeen dat de Heylige Schrifture meermaals die tijden merkelijk onderscheid. sie Rom. v: 13/20. Galat. iii: 24/25. Weshalven het niet ongerijmd geagt kan worden te denken / dat deselve alhier meede door onderscheidene woorden / uptgedrukt zy.

§. 122. Ten tweeden / dat de Apostelen meermaals de tijd des Nieuwen Testaments in volle kracht stellen te komen / met de verwoestinge van Jerusalem; Op desen grond kan den Apostel de kerke des Nieuwen Testaments / noemen de toekomende wereld. Heb. ii: 2. en de tijd desselvs de toekomende eeuwen. Ephes. ii: 7. en beide de tijden des Ouden en Nieuwen Testements de tegenwoordige en toekomende eeuwe. Ephes. i: 21. vergelijkt ook 1 Cor. ii: 6/7. De reede daarvan is dat de vryheid der kerke wel door Jesu dood verworven / door het Evangelium verkondigd / en door de rijke uytstortinge des Heyligen Geestes geschonken is; maar echter niet volkomentlijk doorgebrooken / soo lang men den Joden een Jode worden moest / soo lang God niet door de verwoesting van de Stad en Tempel van Jerusalem ten vollen toonde / dat Hy nu geen huys nog offerdienst naa de wet des vleeschelijken gebods meer begeerde. Wanneer dit geschiedde / wierden de hinderpalen / die de vryheid der kerke meer of min beletteden / weggenoomen: Doe kwam dien dag aan en de schaduwen vlooden. Hoogl. ii: 17.

Jes. lxvi: 1, 2.

§. 123. Ten derden kan hier worden bygevoegd / dat den Apostel in deesen selven brief / de tijd die Jerusalems verwoesting voorging onder 't woord HEEDEN begrijpt / cap. iii: 1. gelijk ook sommige Heb. i: 1. leesen: in het laatste DEESER dagen ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων 't geen insgelijks bewijsen soude / dat den Apostel sijn tijd / in seker opsigt / nog bragt tot die van het O. Testament.

§. 124.

§. 124. Yder oozdeele hier van / soo als Hy meend te behooren / dat is klaar / dat / welke verdeeling men ook verkiese / onder beyde deese woozden / GISTREN en HEEDEN al de tijd / van de openbaringe der eerste beloste af tot die van Paulus toe / begreepen is.

§. 125. II. B. N. b. Yet geene naa Pauli tijd nog toekomende was / dzukt hy uyt met de woozden / ende in der eeuwigheid. Καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Onder deese spzeekwijse konnen bevatt woozden / en / alle de eeuwen die van die tijd af in welke Paulus schzeef / tot aan het einde des weerelds toe souden verloopen; en / de eyndelooze eeuwigheid. Gelijk de spzeekwijse dit beyde beteekend Rom. i: 25. en ix: 5. en diergelijk plaatsen.

§. 126. Yet wijst sig selve / dat die geene / die dooz 't woozd heeden de tijd des Nieuwen Testaments / dooz deese spzeekwijse verstaan de eeuwigheid die op de voleindinge des weerelds volgen sal; Maar die 't woozd heeden tot de tijd des Ouden Testaments bepalen / begrijpen onder deese woozden / ende tot in de eeuwen, beyde de eeuwen des Nieuwen Testaments / en de eyndelooze eeuwigheid na den dag des oozdeels. En 't schijnd niet ongevoeglijk deese te samen te paren; Nademaal de tijd des Nieuwen Testaments de laatste tijd, de volheid der tijden, de laatste ure is; dewijle op deselve geen andze huyshouding Gods in sijne kerke / en soo geen andze tijd als alleen de salige eeuwigheid volgen sal; Noit sal 'er wederom een andze betrekking tusschen God en de kerke / ten opsigt van de oozsaake der Saligheid zijn; dewijle deselve eens daar gesteld is / en in alle eeuwigheid genoegsaam; Weshalven noyt wederom een handschzift dat eenigsints tegen de gelovigen soude zijn / sal konnen afgebozderd werden. Hierom zijn de gelovige voozvaderen niet sonder ons volmaakt, maar / beyde die geene die in den Hemel en die geene die op der aarde, zijn door het bloed des kruices Christi met God verfoend; Dus is de kerke op aarde, met de Salige sielen in den heemel tot eene hoovdsomme gebragt; Jerusalem dat boven is, dat vry is de moeder der gelovigen des Nieuwen Testaments. Billijk wozd daarom de tijd des Nieu-

Juda 18. Eph. i: 10. 1 Joh. ii: 18.

Heb. xi: 40. Col. i: 19. 20. Eph. i: 10. Gal. iv: 26.

wen Testaments met de salige eeuwigheid te samen geknoopt. Soo spraak Jesaias c. LIV: 8. In een kleynen toorne hebb' ik mijn aangesigt van u een oogenblik verborgen; maar met EEUWIGE goedertierenheyd sal ik my uwer ontfermen, seyd de HEERE uwe verlosser.

§. 127. Uyt het geene wy tot hier toe gesegd hebben / blijkt / dat / alhoewel de woorden / gisteren en heeden en in der eeuwigheid, van allen regtsinnigen / niet op deselve wijse worden verstaan / nogtans daar in alle overeenstemmen / dat onder die geheele spreekwijse / alle tijden / van den beginne des werelds aan tot in de salige eeuwigheid begreepen worden; de voorleedene / de tegenwoordige en de toekomende.

§. 128. II. B. ב. Het geen nu van Jesus Christus in alle deese tijden / gesegd word waar te zijn / is: dat Hy in al die tijden DESELVE is.

§. 129. In verscheidene opsigten kan dit met waarheid gesegd worden.

Joh. i: 14. Rom. ix: 5. 1. Wat sijn weesen betreft / het is waar / dat het woord vleesch geworden is, 't geen Hy te vooren niet en was / nogtans bleef Hy 't geen Hy te voren was / namelijk / God boven al te prijsen in der eeuwigheid. Als de waarachtige God is Hy onveranderlijk / altijd deselve. Daarom seyde Hy / wanneer Hy als de Engel des aangesigts ter verlossinge van sijn volk Israel verscheen / en Moses hem vraagde hoe sijn naam was? Exod. iii: 14. Ik sal zijn die ik zijn sal: Ook seyde hy, alsoo sult gy tot de kinderen Israels seggen, ik sal zijn heeft my tot u-lieden gesonden. En onsen Apostel roemd Hem in deesen selven brief c. i: 10/ 11/ 12. uyt den cii. Psalm / aldus: Gy HEERE hebt in den beginne de aarde gegrondet, ende de hemelen zijn werken uwer handen: Deselve sullen vergaan, maar gy blijft altijd: ende sy sullen alle als een kleed verouden: Ende als een dek-kleet suld gy se in een rollen, ende sy sullen verandert worden: maar gy zijt deselve, ende uwe jaren en sullen niet ophouden. Heb. i: 10-13.

§. 130. 2. Niet minder onveranderlijk is Hy ten opsigt van sijn raadbeslupt en voorneemen. Mijn raad (segd hy) sal

sal beſtaan, ende ik sal al mijn welbehagen doen. **Jes.** XLVI: 10. Ik de HEERE en worde niet verandert; daarom en zijt gy, O kinderen Jacobs, niet verteert. **Malach.** iii: 6. **Hy is dan altijd** DESELVE.

§. 131. 3. **Wat sijne werken belangt / gelijk Hy in den beginne de wereld geschapen heeft /** (sie **Ps.** XXXIII: 6. **Heb.** i: 2. **Joh.** i: 3.) soo werkt hy ook **nog met den** Vader. En alle dingen beſtaan te samen door Hem. **Hy** draagt **die** alle door 't woord sijner kragt. **Soo schept Hy deselve als gedurigh. Ook te dien opsigte is Hy dan** DESELVE. Joh. v: 17. Col. i: 16, 17. Heb. i: 3.

§. 132. **Het werk der verlossinge heeft Hy in alle tijden uytgeboerd / voor die geene die Hem van den Vader gegeven zijn / en Hy sal het doen tot in alle eeuwigheid; in alle tijden is Hy / den geenen die tot Hem toevlugt genomen hebben /** een God van Saligheid **geweest.** Ps. LXVIII: 21.

§. 133. **Het is wel waar dat 'er onderscheid is in de bedeelinge der genade; en niemand twijffelt of daar worden overvloediger genadegiften onder de dagen des Nieuwen Testaments uytgestort als voor heen; welk ook selv' eerst in de salige eeuwigheid haren volkomensten trap sullen bereyken. Evenwel voor soo verre is Hy in alle tyden deselve / dat Hy / van den beginne des werelds aan tot aan de voleyndinge der wereld toe / geweest is en zijn sal / een oorsaak van regtveerdiging / heyligmaking en aanbankelijke verheerlijking in dit leeven / en van volkomene Saligheid en heerlijkheid naa dit leeven / welke duuren sal in der eeuwigheid.**

§. 134. **Immers wat de gelovige voorvaderen betreft / die zijn in dit leeven gerechtveerdigd / en naa dit leeven ter heerlijkheid ingeleyd / en deeser weldaden zijn sy door den Soone Gods deelachtig geworden.**

§. 135. **Geheyligd zijn se / want van haar word getuygd dat sy** Gode behaagd **hebben; Dit kan sonder heyligmaking niet zijn; Want al** het gedigtsel der gedagten van 's menschen herte t'allen dage alleenlijk boos was. **Gen.** vi: 5. **vergeleken met Gen.** viii: 21. **Weshalven God selv' de** vyandschap **tusschen** de slange **met** haar saad **en** de vrouwe en haar saad setten **moest. Waarom** Heb. xi: 5. Gen. iii: 15. **door-**

doorgaans de gebeden zijn: leyd my in uwe waarheid ende leerd my, gy zijt de God mijnes heyls, u verwacht ik den gantschen dag.

Ps. xxv:5.

§. 136. Sy zijn geregtveerdigd; Want God beloofd aan de Vrouwe dat haar saad der slange den kop vermorselen soude. Dat is te niet doen den geenen die 't geweld des doods hadde; dat is den Duivel, den aanklager der broederen. Vergel Gen. iii: 15. Heb. ii: 14. Apoc. xii: 9. 10. God siet Abels offer aan, tot een bewijs dat hy met hem wilde versoend worden. God wil Abrahams schild en loon seer groot zijn. God reekent Abraham sijn geloove toe tot regtveerdigheid. Een sterbenden Jacob erkend dat hy verlost was van alle kwaad, en wacht op de saligheid des HEEREN. God roept sijn naam uyt voor Moses / betuygende dat hy de weldadigheid bewaart aan veel duisenden; en dat hy de ongeregtigheid, en de overtreedinge en de sonde vergeeft.

Gen. iv: 4. Gen. xv: 1. Rom. iv: 3-6. Gen. xlviii. 16. xlix: 18. Exod. xxxiv: 6, 7. Heb. ii: 10. 1 Cor. xv: 19. Gen. xv. Jer. x: 16. Ps. xxxiii: 12.

§. 137. Naa dit leeven zijn sy ter heerlijkheid ingeleyd; anders waren sy de ellendigste van alle menschen, 't welk ongerijmd is te denken / van sulken / aan wien God beloofd hadde haar schild en loon seer groot te sullen zijn. Immers is Jacobs deel niet gelijk die (te weten de vergankelijke afgoden) want hy de formeerder van alles is 't; ende Israël is de roede sijner erveniſſe: HEERE der heyrscharen is sijn naam. Sy / welker God de algenoegsame God was / zijn welgelukſalig, naa 't getuygeniſſe van den xxxiii. Psalm. En soo hebben wy §. 88. gesien dat sy verkregen hebben een gelukſalige Uitkomste harer wandelinge.

§. 138. Dit alles moesten sy aan den toekomenden Messias dank weeten / dit hadde de borge voor haar verooſaakt. Hy / die 't saad der Vrouwe worden soude / soude der slange den kop vermorselen; weshalven sijn dood vereyscht wierd tot versoeninge der overtredingen die onder 't eerste Testament waren; waar uyt blijkt dat deselve in verwachting en uyt kracht van die toekomende versoening vergeeven zijn. Waarom ook God Christum voorgesteld heeft tot een versoeninge door het geloove in sijnen bloede, Rom. iii: 25. Jesus was

Gen. iii: 15. Heb. ix: 15.

was de OVERSTE LEYDSMAN van de saligheid der kinderen Gods die ter heerlijkheid waren ingeleyd, en moest daarom door lijden geheyligd wozden. Gelijk den Apostel geleerd heeft Heb. ii: 10. Den Patriarch Jacob schrijft sijne verlossinge van alle kwaad, en den seegen van Josephs nakomelingen aan een Engel toe. Gen. XLVIII: 16. 't Geen geenen anderen toekomt als den Engel des aangesigtes, die Israel in alle hare benautheeden behouden, verlost, opgenoomen en gedragen heeft alle de dagen van ouds; de Engel des verbonds die tot sijnen Tempel komen soude / die de Heere van Israel was; welke de Soone Gods is. vergeleken Jes. LXIII: 8. Met Malach. iii: 1. Dien selven Engel des verbonds stelde Elihu Job tot troost tegen alle ellende vooz / toonende dat Hy dooz sijn voozbeede den ellendigen sondaar kan behouden / dat hy in 't verderf niet nederdaale, dooz de versoening die hy gevonden heeft. Job. XXXIII: 23 / 24.

§. 139. Soo was dan Jesus Chzistus den geloovigen voozvaderen een God van Saligheid / en soo is Hy ook nu noch en sal altijd zijn / de oorsaake der eeuwige saligheid van de uptverkorenen. Heb. V: 9. Dooz Hem zijn de sonden des lands op eenen dag weggenoomen. Hy is geopenbaard om de overtredinge te sluiten, ende om de sonden te verzegelen, ende om de ongerechtigheid te versoenen, ende om eene eeuwige gerechtigheid aan te brengen, ende om het gesichte, ende den Prophete te versegelen, ende om de heyligheid der heyligheden te salven. Dan. IX: 24. Hy is ons wijsheid van Gode geworden, ende regtveerdigheid, ende heyligmakinge, ende verlossinge. Na 't getuygenisse van onsen Apostel 1 Coz. i: 30.

§. 140. Dus zijn de gelovige voozvaderen niet sonder die van het Nieuwe Testament volmaakt; die beide door deselve genade Gods salig geworden; en derhalven ook te dien opsigte is Jesus Christus gisteren en heeden DESELVE en in der eeuwigheid. Aeb. xi: 40. Act. XV: 2.

§. 141. 4. En uyt deesen allen blijkt / dat Hy gistren en heeden DESELVE is / en in der eeuwigheid, ten opsigt van die waardigheid / om welker wil Hy de naamen Jesus Christus draagt.

§. 142.

§. 142. **Hy is altijd geweest en sal altijd zijn de** Jesus; **Nopt is voor den sondaar: in eenen** andren de saligheid geweelt.
Act. iv: 12. **Nopt eenen** andren naam onder den hemel den menschen gegeeven om salig te worden. **En soo is Hy altijd geweest en sal**
Proverb. viii: 23. **altijd zijn** de Christus; **zijnde** van eeuwigheid afgesalvd; **en al van ouds geweest die geene door wiens voorbeede en om wiens randsoeneeringe den uptverkoren sondaar bevrijd is van** in 't verderf neder te dalen. **Gelijk Elihu Job.** xxxiii:
Heb. vii: 23-26. 23/24. **toond; Hy was dan ook doe de groote Priester over 't huys Gods / en Hy sal 't blijven in der eeuwigheid. Van doe af was hy de Propheet** / om den menschе sijnen regten Pligt te verkondigen; **niet hebbende** in 't verborgen gesprooken; **zijnde** in den geest heenen gegaan in de dagen van
Job. xxxiii: 23, 24. Noe om den geesten die in de gevangenisse zijn te Prediken,
Jes. xlviii: 16. **en door** sijn geest in de Propheeten beduydende en getuygende **van sijn** lijden en heerlijkheeden. **Gelijk hy in de volheid**
1 Pet. iii: 18, 19. **des tijds** de groote **en aangebrachte** Saligheid selv' **heeft**
1 Pet. i: 2. Heb. ii: 3. begonnen te verkondigen, **en door sijne Apostolen en dienstknechten noch doet prediken. Hy was 't / wien Israel wierd**
Exod. xix: 6. **tot een** Priesterlijk Koninkrijke; **door Hem** heerschten de heer-
Proverb. viii: 16. schers; **Hy was 't die** gesegd hadde gy zijt Goden. **Hy was**
Ps. lxxxii. 6. de Vorst van het heyr des HEEREN. **Billijk mogt dan den**
Jos. v: 14. **Psalmist singen Ps.** xciii: 2. Van doe aan **of van ouds** / is uwen Throon bevestigd: Gy zijt van Eeuwigheid af. **En dit sal waar blijven tot in der eeuwigheid.** Uwen Throon, O Godt, is eeuwiglijk ende altoos; het scepter uwes Koninkrijks in een Scepter der rechtmatigheid: **singd David Ps.** xlv: 7. **en Jesaias c.** ix: 6. Der grootheid deser heerschappye, ende des vredes en sal geen eynde zijn op den Throon Davids, ende in sijn Koninkrijke, om dat te bevestigen, ende dat te sterken met gerichte ende met gerechtigheid, van nu aan tot in eeuwigheid toe: den yver des HEEREN der heyrscharen sal sulks doen. **Jesus** sal over het huys Jacobs Konink zijn in der eeuwigheid, ende sijns Koningrijks en sal geen eynde zijn. **Voorseyde de Engel aan Maria Luc.** i: 33.

§. 143. 5. **En uyt deesen allen volgt / dat Hy in alle tijden ge-**

geweest is en altijd zijn sal / het voorwerp van het geloove / de hoope / 't vertrouwen en de liefde van alle de uytverkoorne. Op deese saligheid des Heeren wachte Jacob ; Over deesen verblijde sig Job / wiens nieren in sijnen schoot verlangden, om dat Hy wist dat deesen sijnen Goël of verlosser leefde, en ten laatsten over 't stof staan soude. In de verwachting van dit saad stelde David al sijn heyl en al sijnen lust ; eeven gelijk Paulus niet anders weeten wil als Jesum Christum, en een ygelijken vervloekt die Jesum niet lief heeft, of een ander Evangelium verkondigd. Geen wonder ; want Hem geeven getuygenis alle de Propheten ; sijn getuygenisse is de Geest der prophetie. In de gantsche rolle des boeks is van Hem geschreeven. Op hem doelden alle de schaduwen ; die / en soo veele beloften Gods als 'er zijn / zijn in hem Jaa en Amen geworden.

Gen. xlix: 18. Job. xix: 25--28. 2 Sam. xxiii: 5. 1 Cor. ii: 2. 1 Cor. xvi: 22. Gal. i: 8, 9. Act. x: 43. Apoc. xix: 10. Ps. xl: 8. Col. 2: 17. 2 Cor. i: 20. Apoc. i: 11.

§. 143. Hy is dan de Alpha en de Omega, de eerste ende de laatste ; dus is 't in soo veele opsigten waarachtig : Jesus Christus is gistren en heeden deselve en in der eeuwigheid.

§. 144. Niemand sal nu twijffelen / of deese waarheid dient krachtig tot het oogmerk des Apostels : Om nu niet te seggen hoe deselve verstrekken kan tot een grond / waar op de volgende vermaning gebouwd is ; 't welk buyten ons bestek is ; Wat dog konde de gelovige Hebreen krachtiger aansetten / om 't geloove harer voorgangeren na te volgen, in verwachting van eene eeven gelukkige uytkomste harer wandelinge ? als te overweegen dat die Jesus Christus / in alle tijden de eenige oorsaak van saligheid voor de uytverkoorne geweest is ; te overdenken / dat Hy de onveranderlijke God / en de Priester en de Koning der kerke altijd geweest zijnde blijft in der eeuwigheid / en derhalven sijne beloften aan haar niet minder als aan de voorgangeren sal verbullen ; en door sijne onveranderlijke magt / goedheid / wijsheid / getrouwigheid en algenoegsaamheid / haar geen min gelukkige uytkomst, als den voorgangeren doen erlangen.

§. 145. Met nadruk segd dan den Apostel : Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben : ende

volgt haar geloove na, aanschouwende de uytkomste haarer wandelinge. Jesus Christus is gisteren ende heeden deselve ende in der eeuwigheid.

§. 146. **Eyndelijk wat klem deese woorden aan de voorgaande vermaning bysetten is openbaar: Om** den wandel **der geloovigen Hebreen te doen zijn** sonder geldgierighed; **Om** vergenoegd **te zijn** met het tegenwoordige; **Om** met vrymoedigheid te seggen, de Heere is my een helper, ende ik en sal niet vreesen wat my een mensche sal doen. **(waar toe haar den Apostel in de eevenvoorgaande verssen vermaande) konde niet dienstiger zijn / als harer** voorgangeren **te** gedenken; **onder welken / veele / soo groote swarigheeden hebben uytgestaan / als den Apostel c. xi. heeft getoond; veele / haar vaderland / jaa alles verlaaten.** sie. **Heb. xi. en Matth. xx: 27. Om deselve kloekhertigheid te hebben om de rijkdommen deser wereld te veragten / en in alles goeden moed te hebben / was 'er niets van meerder nuttigheid / als** 't geloove **der** voorgangeren naa **te** volgen; **als waar door men het tegenwoordige voorby en op het eeuwige siet. vergelyk Heb.** xi: 1. **en** 2 **Cor.** iv: 17. **Om de dierbaarheid van dat** geloove **te beschouwen / was 'er niets beeter als** aan te schouwen de uytkomste harer wandelinge; **als waar uyt blijkt dat de onbevreesde** vrymoedigheid **der gelovigen niet ydel is / nog hare hoope beschaamt; en waar uyt gesien word / dat het geene sy verlaten / niet te waardeeren is / tegen** de heerlijkheid, **die sy verwachten en erlangen. Om te beseffen dat hare hoope altijd vast / en alsoo weynig als die van de voorgangeren bedrieglijk is / om dan altijd onbeweeglijk te seggen met vrymoedigheid /** De Heere is my een helper, ende ik en sal niet vreesen wat my een mensche sal doen, **Kon men niets kragtiger den gelovigen Hebreen voorhouden / als dat** Jesus Christus gistren en heeden deselve is en in der eeuwigheid.

§. 147. **Rust dan deese vermaning op soo vasten grond / moest de onveranderlijkheid van** Jesus Christus, **de geloovige Hebreen aansetten tot navolging van** het geloove der voorgangeren, **in verwachtinge van deselve salige** uytkomste; **moesten**

Toeëigening.

sten sy daarom harer voorgangeren gedenken ; reden hebben wy dan om deese vermaning de onse te maken / en het te houden als ook tot ons gesegd : Gedenkt uwer voorgangeren , die u het woord Gods gesprooken hebben : ende volgt haar geloove na, aanschouwende de uytkomste harer wandelinge.

§. 148. Immers die selve weldaad die God aan de Hebreen eertijds bewees / heeft Hy nu ook aan ons beweesen / de Propheeten / Apostolen / en Evangelisten spreeken ook tot ons in hare schriften het woord Gods , en zijn ons soo tot voorgangeren ; en God geeft nog in 't midden van ons / herders en leeraars / die 't woord der Propheten en Apostelen ondersoeken / naaspeuren / verklaren / toepassen / en voor soo verre / het woord Gods tot ons spreeken , en als voorgangeren den weg des leevens aanwijsen.

§. 149. Een weldaad voor ons te meer te waardeeren / wanneer wy onsen staat in de voorleedene eeuwen herdenken. Van oorspronk zijn wy Heydenen / verbreemd van het leeven Gods / vreemdelingen van de verbonden der belofte / sonder Christus / sonder hoope / jaa sonder God in de wereld. Maar nu heeft God tot ons / (O onnaspeurlijken rijkdom van genade !) die niet naa hem vraagden / gesegd : Siet hier ben ik ; Ook ons die verre waren / den vreede verkondigd.

§. 150. Jaa / wanneer onse voorouders / en wy in Haar / onder 't rijk van den Antichrist geraakt waren / in het welke een kragt der dwaling heerschte om de leugen geloof te geeven ; in het welke het woord Gods den Christenen uyt de hand genoomen / en deese met draf van menschen-bonden gevoed wierden ; daar heerschappye gevoerd wierd over het erfdeel des Heeren ; en de menschе der sonde sig verhefte / boven allen genaamde God / en alles wat eerwaardig is : Wanneer / segg ik / onse voorouders / en wy in Haar in die ellendige slavernye verballen waren / soo heeft het de Vader der barmhertigheeden behaagd / haar wederom daar uyt te verlossen / en te brengen tot overvloedige ververschingen ; Soo heeft Hy aan de kerke / bysonder in Nederland /

wederom gegeeben voorgangeren, dewelke zijn als sulke die dienen / die sonder heerschappye te voeren over het geloove / met openbaring van de waarheid aan de conscientien / haar selven aangenaam tragten te maken / spreekende het woord Gods.

§. 151. Deese genade bewijst God aan ons / niet tegenstaande onse laauwheid en ondankbaarheid ; daar soo veele onser geloofs genooten / door verbolgingen en verwoestingen hare voorgangeren moeten missen ; de Heere geeft ons wel / regtveerdiglijk / brood der benauwtheid / en wateren der verdrukkingen / maar echter laat Hy onse oogen nog leeraars sien / en onse ooren hooren / het woord des geenen die achter ons is / seggende : Dit is de weg / wandelt in den selven.

§. 152. Die weldaad moesten wy erkennen / met dankbaarheid beandwoorden / en / indien wy deselve regt schatten / gevoelig ter herte neemen / wanneer God dreygt of een aanbang maakt van onse Leeraars als met vleugelen te doen wegvliegen ; Als de rechtveerdige omkomt / behoorde men daarop te letten / als de weldadige lieden worden weggeraapt moeten wy daar agt op geeven ; als onse voorgangeren de uytkomste harer wandelinge bereyken / betaamd het ons haarer te gedenken.

§. 153. God heeft 'er al veele deeser gemeente ontrukt / en ruste van en uyt haren arbeid verleend ; welker gedagtenisse by ons in zegeninge zijn en blijven moet ; Om nu van alle niet te spreeken ; het is u allen / aandachtige / bekend / dat God in dit jaar / deeser gemeynte breuke op breuke heeft toegevoegd ; Eerst dien Godsaligen / en regt Eerwaarden Ouden D. Visscherus , naa dat Hy met God gewandeld hadd' als een andren Henoch , tot hem genoomen ; En daar op nu dien doorgeleerden en Godbrugtigen D. Guilielmus Anslaar , schielijk en onverwacht / tot het eynde sijner loopbane gebracht / en de salige uytkomste sijner wandelinge doen erlangen.

§. 154. Waardig zijnse beyde / dat haarer in deese en andre ge-

gemeyntens / daar se gearbeid hebben / lange gedagt worde.

§. 155. Ons oogmerk is by deese gelegentheid in 't bysonder van den laatsten gewag te maken / dewijle een onser waarde amtgenooten met lof het sijne gedaan heeft om den naam van den zaligen Visscherus te vereeuwigen.

§. 156. Onsen / nu in God rustenden / Anslaar, was eens Eerwaarden voorgangers soon / en selv' een geagt voorganger. Sijn zalige Vader / Jacobus Anslaar, arbeidde met veel stigting / in den oogst des Heeren eerst tot Gibskerke, daar na tot Middelburg tot in sijnen hoogen ouderdom; op de eerste plaats wierd Hem deese sijn eenige soon Guilielmus gebooren / welken Hy van jongs op niet alleen Christelijk opvoedde / maar ook tot den dienst des Heeren heyligde / tot welken Hy ook selv' altijd bysondre genegentheid heeft gehad / en dat gewigtige amt / boven alle andre / tot welke Hem gelegentheid genoeg voorkwam / gekooren. Ao. 1633. den 28. December.

§. 157. Om dan een bekwaam voorganger te worden / ging Hy in sijne jonkheid sitten aan de voeten van groote Gamaliels / de geagtste mannen van dien tijd / welker namen de eeuwen sullen verduuren; onder andren: Gisbertus Voetius, Abrahamus Heidanus, Andreas Essenius, Johannes Coccejus, Guilielmus Apollonii, Jacobus Golius, Johannes Leusden, waardige Professoren der H. Theologie en Oosterse Talen / in de Academien van Leyden, Utrecht, en de hooge schoole tot Middelburg.

§. 158. By deese alle heeft Hy sig bekend gemaakt / als een neerstig leerling / jaa is van haar allen geagt voor een sonderling vriend / en geliebd als een zeedig / verstandig en Godvrugtig liefhebber van allerley / maar voornamelijk van de hemelsche wijsheid; gelijk de bysonder-teedere getuygenissen deeser en anderer beroemde mannen / met hare eygene handen geschreeven / uytwijsen. Bysonder was Hy een lieveling van den grooten Coccejus, wiens hupsgenoot Hy vier jaren was / met wien Hy ook naderhand verscheidene en geleerde brieven heeft gewisseld; en desselvs oudste dochter in huwlijk gehad.

§. 159. Gelijk Hy nu / naa 't getuygenis van alle sijne Meesters / alle wijsheid beminde / soo maakte Hy eevenwel altijd sijn meeste werk van de Goddelijke ; Hebbende dan tot sijn oogmerk / een voorganger der gemeynte te worden / tragte Hy vooznamelijk sig bekwaam te maken / om het woord Gods te spreken. Ten welken einde / Hy seer veel werks maakte van de Hebreeusche en andre Oosterse talen ; op dat Hy uyt eygene oogen sien / en met soo veel te meer verseekering spreeken mogt / 't geen God door sijn geest tot de gemeynte gesproken heeft ; alle die hem van naby gekend hebben / konnen getuygen hoe verre Hy in de kennisse dier tale / (in welke Hy verscheidene onderweesen heeft) en door dit en andre behulpmiddelen / in 't verstand der Heylige Schriften / gevorderd was.

§. 160. God dus sijne studien zeegenende / en Hy na voorgaande beproevinge sijner bekwaamheeden / magt verkreegen hebbende / om de gaben / Hem van God verleend / aan
Ao. 1658. deese en geene gemeynten bekend te maken / wierden deselve soo aangenaam bevonden / dat Hy binnen 't jaar / tot een ordinaar Voorganger van de gemeyntens van Biselinge en
Ao. 1659. Capelle / in Zuyd Beveland geleegen / verkoren wierd. Aldaar eenige jaren in 't verborgen geleevd / en ondertusschen met alle neerstigheid sig selve en de gemeynten Hem toebetrouwt / opgebouwd hebbende / behaagde 't God Hem over
Ao. 1668. meerdere te stellen / Hem eerst tot den dienst der gemeynte van Arnemuyden , en naa verloop van ontrent twee jaren / tot opbouwinge van die van Ter Veere , over te brengen.
Ao. 1670. Dus bleef het ligt / dat God in Hem ontsteeken hadd' / niet meer verborgen / maar op verheevener kandelaar gesteld ; ligte het hoe langs soo meer den geenen die in Gods huys verkeerden. Bysonder wanneer den alderhoogsten Hem eenige jaren daar na in de bloeyende gemeynte van Delft /
Ao. 1675. en eyndelijk na verloop van weynige jaren in dit groo-
Ao 1680. te vertrek sijnes geestelijken Tempels plaatste ; Tot het welke Hy echter / uyt needzigheid en aanmerking van de swaarwigtigheid des dienstes / als schoorvoetende overging ;

ging ; geperst door de nood Hem opgelegd / en door verscheidene sijner amtgenooten Hem krachtig voor oogen gesteld.

§. 161. In alle deese gemeynten is Hy een voorganger geweest ; niet alleen met den naam / maar ook met der daad ; spreekende / (soo veel mogelijk) altijd het woord Gods. Waar toe Hy aanhield in 't leesen en voornamelijk in 't overdenken van 't woord des Heeren / nagt en dag. Altijd was Hy bekommerd / en sorgvuldig om sig dog te wachten / dat Hy geen hout / hoop / of stoppelen op het eens gelegde fondament / bouwen mogte ; Naaukeurig en met allen ernst / was Hy / alle jaren op nieuw / beesig om te toetsen en te beproeven de bewijsen / waar meede men gewoon is de grond-waarheeden onses geloofs te bevestigen ; op dat Hy / deselve op geen losse grond aangenomen hebbende / nopt beweegd worden ; en met geen verkeerde wapenen verdedigende / nopt verliesen / of van de Tegenpartijders beschaamd mogt worden.

§. 162. Deese sorgvuldige neerstigheid / om nopt / als met volle verseekertheid sijnes gemoeds / te seggen : Soo spreekt de Heere , ging in Hem gepaard / met eene uptneemende needrigheid ; Hy beleed menigmaal dat men hier maar ten deele kende / en ten deele propheteerde ; dat Hem ook selv' nog soo veel dupsterheid voorkwam ; en daarom door de liefde andre uptneemender agtende als sig selv' / wilde Hy gaarne van yder een leeren / vraagde gedurig ook die geene / welken Hy tot een leermeester konde verstrekken ; en wisselde gedurig brieven / met veele geleerde mannen in alderhande gewesten des aardbodems.

§. 163. Dog soo geneegen en volbeerdig als Hy was / om ook van de minste te leeren / soo weynig wilde Hy / wat het geloove van eenige Goddelijke waarheid betreft / van 't gesag van eenig mensch afhangen. Hoe veel agting Hy ook met rede hadd' voor sijn beroemde Schoonvader / (dien grooten Apollos / soo magtig in de schriften / soo vast en gefondeerd in het geloove) Nopt wilde Hy eevenwel by desselfs woord

swee-

sweeren; maar alles bepzoeven / en alleen het goede behouden; met eerbiedigheid / wanneer Hy oozdeelde dat dien grooten man iets menschelijks was overgekoomen / van Hem verschillende; 't geen ook selv' de liebde tusschen Hem en sijn vermaarde Schoonvader niet weynig vermeerderde.

§. 164. Soo van den Heere geleerd zijnde / was Hy bekwaam / om het woord Gods te spreeken. En daar toe was Hy volbeerdig; Hy schaamde sig des Evangeliums Christi niet; gelijk Hy bzeed en krachtig betuygd heeft / wanneer Hy den dienst deser gemeynte / (met een Pzedicatie over de woozden Pauli Rom. i: 16.) aanbing; Die betuygging heeft Hy waargemaakt; alle de deelen sijnes openbaren dienstes met veel neerstigheid en wakkerheid verbullende; en in 't bysonder by alle gelegentheden lust hebbende en toonende / om / tot stigting der geener die met hem omgingen / te spzeeken. Soo vond Hem sijnen HEERE / spreekende het woord Gods, wanneer Hy Hem onverhoeds als overviel en t' huys riep. Eeven te voren hadde Hy / aan 't geselschap by 't welke Hy sig bevond / verhaald sijne gedagten over den bzief des Apostels Pauli aan die van Galatia, welken Hy op den naastvoozgaanden dag des Heeren hadde begonnen te verhandelen; Een weynig vooz die onderhandeling / hadde Hy sijne betrachtingen / over de zegelen des Nieuwen Testaments / en bysonder des Heeren hoogwaardig Avondmaal / voozgesteld; En by verscheidene gelegentheeden op dien dag sig selve en de byweesende bzienden opgewekt / om tog de goeddadigheeden des Heeren te gedenken / en waardiglijk te beandwoozden.

§. 165. Dus sien wy Hem als een voorganger die tot ons en anderen het woord Gods gesprooken heeft. Sulke sogt Hy ook naa sijn vermogen ten dienste van de kerke aan te kweeken / en op alderhande wijse met raad en daad behulpsaam te zijn. Den jongelingen / studenten / en Pzoponenten was Hy als een Vader; (Dit segg' ik uyt eygen onderbinding / tot dankbaarheid.) Met oozdeel en verstand /

niet

niet sonder rijp en veelvuldig overleg / in alle geballen radende; Haar toenemen en bevozdering beyverende; en noyt minder / maar veel meer / voor het nutt van andere als voor het sijne / alle sijne krachten inspannende.

§. 166. Teeder was Hy aangedaan over de welstand van de kerke / bedroefd over der selver verval / bekommerd over de duysternis die haar schijnt te dreygen; dit maakte Hem omsigtig / om noyt ymand tot den dienst / van eenige en bysonder van deese gemeynte / soo veel in Hem was / te bevozderen / als van welken Hy / in die omstandigheeden in welke Hy gesteld was / de beste verwachtinge / ten nutte der gemeynte / hadde; het geen Hy / met bysondzen ernst en dierbare uytdzukkingen / als 't pas gaf / betuygde.

§. 167. Anderen kerken was Hy naa / jaa boven / vermogen behulpsaam; Den arbeid der liefde welken Hy voor de Sevenbergsche en Paltsische gemeynten heeft aangewend / sullen deselve niet ligt vergeeten.

§. 168. Soo was Hy een voorganger niet alleen in den woorde, **maar ook** in den wandel, in de lievde, in den geest, in geloove, in reynigheid.

§. 169. Inde LIEVDE: het beste van andzen als het sijne besorgende; niet ligt kwaad denkende; sulks in andzen berispende; en als Hy selv' ergens over bekommerd was geweest / sig verblijdende als Hy sag dat het beeter was / als Hy gevreesd hadde. Deese sijne lievde betoonde Hy in sagtmoedigheid / gaarne vergeevende / gewillig verdzagende als Hy menigmaal gelasterd wierd; vergenoegd zijnde / dat Hy sig daar van niet bewust en was; gering achtende van menschen geoordeeld te worden / weetende / dat die ons oordeeld de Heere is. Deese sagtmoedigheid hadde tot haar vrucht een bysondze bescheidentheid en vriendelijkheid / waar meede Hy / alle die met Hem omgingen / ontmoetede / met eerbiedigheid bejeegende / en der selver lievde tot Hem trok. 't Welk (behalven andze voortreffelijke gaven) alle de kerkelijke vergaderingen / van welken Hy vertrok / met meer als gemeene en seer teedere uytdzukkingen van Hem getuygen;

Zie daar van een staaltje, in sijn voorreede voor Bodaans leere der waarheid 2 Deel. pag. 20.

gen; De laatste noemd Hem: Een seer gewenscht man, Gods dienaar, een Eere Jesu Christi. Wien dat loffelijkie en uytneemende getuygenisse, ('t geen sy Hem eeven te voren hadden gegeeven) gegeeven word van allen, en van de waarheid selve.

§. 170. De liefde gaat vergeselschapt met vreedsaamheid. In deese blonk Hy uyt; de vreede naajagende en soekende te houden met allen/ soo verre het der waarheid/ en der sake Gods en sijner Kerke niet naadeelig was. Wanneer over eenige jaren de vlamme van broedertwisten ten dake scheen te sullen uytslaan/ en't huys Gods verteeren/ heeft hy in seker geleerd/ wel doorwrogt en vreedeliebend geschrift/ het sijne (door des Heeren segen niet ongelukkig) toegebragt/ om dien brand te blusschen.

§. 171. En daar in betoonde Hy sig een voorganger IN DEN GEEST: voorsien met den Geest der wijsheid/ des verstands/ des onderscheids; om de waarheid van de leugen/ en 't goede van het beetere/ te onderscheiden; ende in betoning van geest en kracht de waarheid aan de conscientie te openbaren.

§. 172. Anderen Predikende nam Hy ook selv' het getuygenisse Gods aan/ versegelende dat God waarachtig is; aan welken Hy sig overgaf met een volkomen vertrouwen des herten; soo was Hy een voorbeeld der gelovigen in GELOVE.

§. 173. In al sijnen wandel sag men needrigheid/ matigheid/ eerbaarheid/ deftigheid/ op dat Hy anderen mogt verstrekken tot een voorbeeld in REYNIGHEID.

§. 174. Sodanig was sijn wandel en verkeeringe; wie kan dan twijffelen/ of deese heeft gehad een gewenschte uytkomste.

§. 175. Immers in allen deesen heeft Hy sig volstandig betoond/ soo lange als sijne siele het lighaam als een werktuyg gebruyken/ en hare gestalte door het selve uytdrukken konde.

§. 176. En wat andre belangt/ wy zijn (soo uyt het getuy-

nygeniſſe van andze gemeynten / in welken Hy gearbeyd heeft als uyt eygen bevinding) verſeekerd / dat ook ten opſigt van haar / ſijnen arbeid niet ydel is geweeſt in den Heere / maar van eene goede uytkomſte en uytwerkinge; Het ſoude waarlijk onverandwoozdelijk zijn / dat ſulk eene klaare en verſtaanbare / ſulk eene ozdentlijke en onderſcheidentlijke betoging van de waarheid als Hy gewoon was te doen / niet veele in ſoo een groote ſchare ſoude opgeleyd hebben tot gegronde kenniſſe in het woozd des Heeren; en dat ſulke vziendelijke / minſaame / ernſtige en krachtige betuygingen / als Hy gewoon was ſijnen toehoozderen op het herte te dzingen / niet veele tot het geloove en tot een Godvzugtigen wandel ſoude aangeſett hebben; en deeſe beyde gediend tot bevozdering van derſelver blijdſchap in 't geloove en uytwerkinge harer ſaligheid.

§. 177. En hoe konde / ten opſigt van Hem ſelve / dit alles onbeloond blijven? God immers is niet onregtveerdig dat Hy ſoude vergeeten / den arbeyd der liefde van ſijne dienſtknechten; naa dat dan onſen getrouwen voorganger, gelijk wy tot hier toe geſien hebben / den goeden ſtryd des geloofs geſtreeden hadde / den loop voleyndigd / het geloove behouden / heeft Hem de rechtveerdige Rechter / de kroone der heerlijkheid gegeeven. Zalig zijn de doode, die in den Heere ſterven, van nu aan: Jaa ſegt de Geeſt, op dat ſy ruſten mogen van haren arbeid: ende hare werken volgen met haar. Apoc. XIV: 13. Schielijk en onverwacht / naar en dzoevig booz de geene die by Hem waren / ſmertlijk booz Zions liefhebberen / was wel ſijnen uytgang / moetende een yder leeren dat de Heere komt als een dief in der nacht; Maar daarom was deeſen uytgang niet min ſalig booz Hem / die een vaſt verbond met ſijnen God hadde / dat in eeuwigheid niet konde wankelen. Dat een Elias ſnellijk ten heemel wozd opgenomen / benadeelt niet / maar verheerlijkt veel meer de heerlijkheid ſijner uytkomſte.

§. 178. In alle opſigten dan mogen wy van onſen ſaligen Anſlaar ſeggen / dat Hy een voorganger in den geloove geweeſt

weest zijnde / verkreegen heeft een gelukige en gewenschte uytkomste sijner wandelinge ; En daarom met reede vermanen : Gedenkt , (onder andren) ook aan deesen uwen voorganger , die tot u het woord Gods gesprooken heeft / volgt sijn geloove naa , aanschouwende de uytkomste sijner wandelinge.

§. 179. Wy die sijne amtgenooten geweest zijn / die nu sijn goeden en wijsen raad moeten missen; wy soo wel als gy alle / die sijn klaar onderwijs / ernstige vermaningen / liefelijke vertroostingen en goet voorbeeld tot nu toe genooten hebben / maar voor het toekomende sullen moeten derven ; wy mogen en zijn schuldig sijns te gedenken.

§. 180. Gedenkt dan aan Hem / in erkentenis / met dankbaarheid / in liefde. Sijne gedagtenisse zy by u tot zegening. Niemand lastre sijnen goeden naam ; de groote Rigter van heemel en aarde soude het soeken en oordeelen. Vergeet sijnen getrouwen arbeid onder u niet ; betoon in de liefde tot de sijnen / wat gy aan Hem schuldig waart.

§. 181. Gedenkt aan Hem met een geheyligde en gematigde droefheid ; lett daar op en neem het ter herte / als God / sulke voorgangeren voor den dag des kwaads / wegraapt. Dus schreef Hy eens aan u : Reden hebt gy dan , ja overgroote reden , ô! dierbare Gemeinte van Amsteldam , om te klagen ende sugtende te seggen : *Og! dat mijn hooft water ware , ende mijne ooge een sprink-ader van tranen* , om dag ende nagt te beweenen het ongeval dat ons getroffen heeft. Het heeft God belieft weinig maanden na den anderen UE. te ontblooten van twee uwer Leeraren , ende door een ontijdige doot twee flonker-sterren niet van de minste groote onder UE. te verduisteren. UE. weet dat ik het oog heb op den Autheur van dese Predikatien ende sijnen waarden Lands-genoot ende mede-arbeider in 't werk des Heeren onder UE. *D. BERNARDUS SOMER*, twee zielen door onderlinge liefde aan den anderen verknocht , eens gesint , eens geset om 't werk des Heeren onder UE. gelukkelijk te doen voortgaan , twee Helden geresolveert om te wandelen door eere ende

Zie de voorreede voor Bodaans opstanding der twee getuygen. pag. 2.

de

de oneere, quaat gerugte ende goet gerugte, ende alles te verduwen, om in dien dag aan den grooten Herder der ſchapen, met een ombeſchroomt voor-hooft, rekenſchap te konnen geven van hare bedieninge ende van de dierbare talenten ende zielen haar aanbetrouwt. UE. herten moeſten harder weſen als een Diamant, onbeweegelijker dan een rotzſteen, by aldien die dobbele ſlag u de tranen niet ſoude hebben uitgeperſt, ende doen biggelen op de wangen, en bedugt zijn voor verder ongeval. **Paſt dit nu / naa vereyſch van ſaken / op dit uw verlies / indien gy uw' pligt ontrent deeſen uwen** voorganger, **den lands- en Amtgenoot der twee voozgemelde / wilt betragten.**

§. 182. **Laat dit u. l: aanſetten tot vierige gebeeden / op dat het God niet over u duyſter make / maar u in het midden van deeſe dagen van benautheid / nog leeraren overlate en geeve naa ſyn herte**; rechtveerdige drijvers, vreedſame Opſienders! **Dankt te dien eynde God vooz de middelen der genade / u / dooz deeſen uwen voozganger (neevens andzen) toegediend.**

§. 183. Gedenkt **ſoo aan Hem / dat gy het woozd ſyner vermaning niet en vergeet / weetet dat gy reekenſchap geeven ſult / van alle de vermaningen en waarſchouwingen aan u te koſte gelegd; dzaagt dan zorge / dat Hy niet tegen u opſtaa in 't gerigte / in den grooten dag onſes Heeren Jeſu Chziſti.**

§. 184. Volgt **dan ook ſyn** geloove naa; **de ſaligheid is in geenen andzen / als in dien Jeſus / dien Hy met den geloove heeft omhelſt. Geen andze naam is onder den heemel den menſchen om ſalig te wozden gegeeven; verſaakt dan u ſelve en alle ſchepſelen / verloochent alle eygene geregtigheid en kragten / en wendet u naa HEM toe / en wozdet behouden.**

§. 185. **Betoont / gelijk onſen nu ſaligen** voorganger, **uw geloove dooz de vzuchten / dooz liefde en goede werken / elk naa dien ſtaat in welken God hem geſteld heeft.**

§. 186. **Laat ons / die des Overleedenen amtgenooten en**

mede-voorgangers geweest zijn / navolgers zijn / van sijne liefde / vreedsaamheid / neerstigheid / waakkerheid / getrouwigheid. Laat ons toonen dat wy rechte voorgangeren zijn; als wy spreeken, dat wy dan spreeken als de woorden Gods; Laat ons trachten selv' overtuygd te zijn van 't geene wy predikten, dat wy noyt sonder grond seggen: Soo spreekt de HEERE. Niemand onder ons voere heerschappye over iemands geloove; Dat alle bedekselen der schande verre van ons zijn. Een yder wachte sig dan het woord Gods te verbalschen. Laat ons toesien / dat wy daar van niet af of toedoen / op dat God / ons deel niet afdoe uyt het boek des leevens / en over ons toedoe de plagen in sijn woord beschreeven. Laat ons dan als uyt oprechtigheid / als uyt Gode / in de tegenwoordigheid Gods / het woord Gods spreeken in Christo; en ons selve door openbaringe der waarheid aangenaam maken by alle conscientien der menschen; In onse leere blijke onverbalschtheid / deftigheid / oprechtigheid; Ons woord zy gesond en onverwerpelijk; op dat / de geene die daar tegen is / beschaamd worde.

§. 187. Dat wy ons voorts in alles betoonen voorbeelden van goede werken; niet alleen wegwysers / maar ook Voorgangers. Laat ons sorge dragen dat niemand reede hebbe om tegen ons te seggen: Die dan eenen andren leert, en leert gy u selve niet? Die predikt dat men niet stelen en sal, steelt gy? Die segt dat men geen overspel doen en sal, doet gy overspel? Die van de afgoden een grouwel hebt, berooft gy het Heylige? Die op de Wet roemt, onteert gy Godt door de overtredinge der Wet? Dat wy ons wachten / dat de name Gods om onsent wille niet gelasterd worde.

§. 188. Ende gy / gelievde Gods / geroepene heylige / zijt onse / voor soo verre wy Christi navolgers zijn. Geeft acht op het woord Gods dat wy tot u spreeken; Neemt / het geene wy u uyt de Heylige schriften betoogen / aan / met alle eerbiedigheid / niet als een menschen-woord / maar / gelijk het waarlijk is / als Gods woord. Afgelegd hebbende alle vuyligheid en overvloed van boosheid, ontfangt

met

met ſagtmoedigheid het woord dat in u geplant word, het welk uwe zielen kan ſalig maken. Ende zijt daders des woorts, ende niet alleen hoorders, u ſelven met valſche overleggingen bedriegende. Want ſoo yemand een hoorder is des woords, ende niet een dader, die is een man gelijk, welke ſijn aangeboren aangeſigt bemerkt in eenen ſpiegel. Want hy heeft hem ſelven bemerkt, ende is weg gegaan, ende heeft terſtond vergeeten hoedanig hy was. Maar die inſiet in de volmaakte Wet, die de vryheid is, ende daar by blijft, deſe geen vergetelijk hoorder geworden zijnde, maar een dader des werks, deſe, ſegge ik, ſal gelukſalig zijn in dit ſijn doen. Jacobi i: 21/22/23/24/25.

§. 189. **Bidt God dat Hy uwe leeraren niet doe wegvliegen als met vleugelen / dat Hy u niet ontbloote van de middelen der genade; Maar betoont dan ook dat gyſe niet te vergeefs ontfangen hebt. Geeft uwe voorgangeren geen reede om te ſuchten; want dat is u niet nuttig. Voor al geeft Gode geen reede om te klagen /** Wat is 'er meer te doen aan mijnen Wijngaart, 't welk ik aan hem niet gedaan en hebbe? waarom heb ik verwacht dat hy goede druyven voortbrengen ſoude, ende hy heeft ſtinkende druyven voort-gebracht? Nu dan, ik ſal u-lieden bekent maken, wat ik mijnen wijngaart doen ſal: Ik ſal ſijnen tuyn weg neemen, op dat hy zy tot afweydinge, ſijnen muur ſal ik verſcheuren, op dat hy zy tot vertredinge. Jeſ. v: 4/5. **Brengt dan vruchten voort den Evangelio waardig.**

§. 190. **Steroogt op de** uytkomſte **aan een gelovigen wandel vaſt: in 't houden van de wet des geloofs is grooten loon. Om nopt daar van te worden afgetrokken / aanſchouwt de heerlijke uptkomſte der geener die u zijn voorgegaan; beſchouwt die geduriglijk; Siet op de vergeldinge des loons; lett op de dingen die eeuwig zijn / op dat gy ſelv' de verſmaatheid Chriſti boven de genietinge der ſonde moogt verkieſen.**

§. 191. **Volgt ſoo naa het geloove van uwe voorgangeren / de Propheeten / de Patriarchen / de Apoſtolen / alle**

uwe

uwe getrouwe leeraren; houdet de uytkomste harer wandeling gedurig in het oog / soo lang tot dat gy met Haar deselve uytkomste erlangt.

§. 192. Immers gy moogt verseekerd zijn / dat gy met Haar / den loop voleyndigd / den goeden strijd gestreeden / het geloove behouden hebbende / deselve kroone der heerlijkheid sult deelachtig worden. Want Jesus Christus is gistren en Heeden deselve en in der eeuwigheid. Hy is de almachtige en onveranderlijke God / Hy sal dan sijne beloften aan u niet min als aan Haar waar maken; gelijk Hy aan haar geweest is / soo sal Hy ook u l: zijn / een God van volkome-ne saligheid / by wien uytkomsten zijn tegen de dood. Amen.

EYNDE.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Alphen, Hieronymus Simonszoon van,

Schriftmatige verklaring over de woorden des Ap. Pauli Hebr. XIII, 7,8 by gelegentheid van het ... overlijden van ... Guil. Anstaar

Amsterdam 1694
4 Or.fun. 271,21
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10529247-5